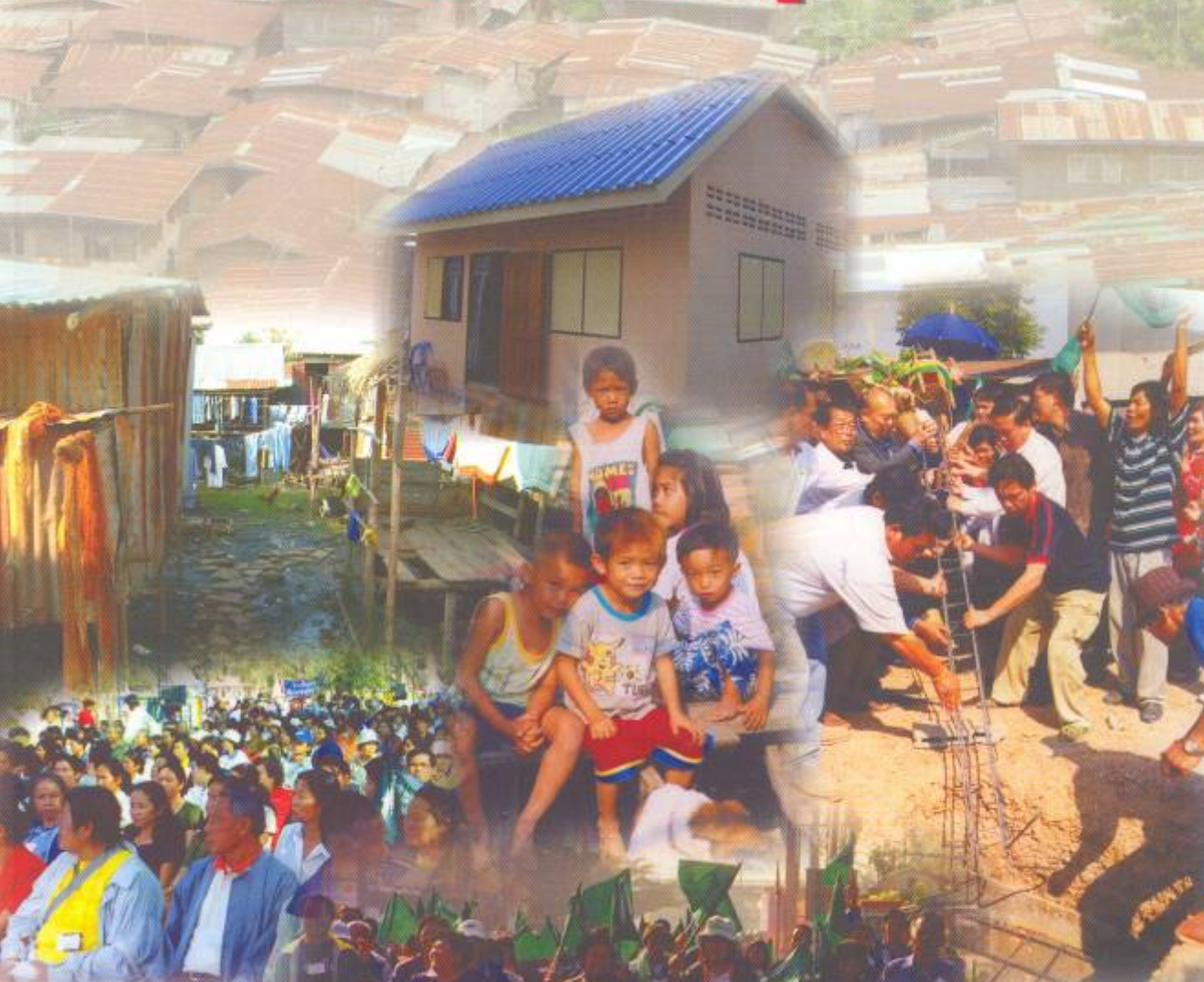

บ้านมั่นคงที่อุดร

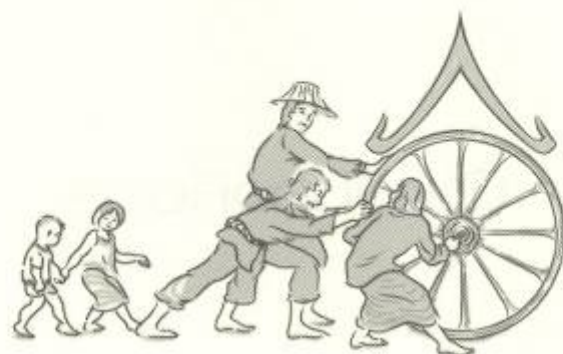

ออมทรัพย์เพื่อสร้างบ้าน
ลูกหลานมีอนาคต

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

บ้านมั่นคงที่อุดร

ชื่อหนังสือ : บ้านมั่นคงที่อุดร

พิมพ์ครั้งแรก : เมษายน 2548

จำนวนพิมพ์ : 2,000 เล่ม

จัดพิมพ์โดย : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
2044/28-33 ถ.เพชรบุรีตัดใหม่
เขตห้วยขวาง กทม. 10310
โทร 0-2718-0911 โทรสาร 0-2718-0937
e-mail : codi@codi.or.th
Homepage : www.codi.or.th

สารบัญ

• ภาพรวมเมืองอุดรธานี	5
• ชุมชนผู้มีรายได้น้อยในจังหวัดอุดรธานี	8
• การรวมตัวของชาวชุมชนแออัดในเขตเทศบาลนครอุดรธานี	17
• การดำเนินโครงการบ้านมั่นคงในเขตเทศบาลนครอุดรธานี	19
• ชุมชนโพธิ์วาราม	29
• ชุมชนโพธิ์ทอง	40
• ชุมชนผาสุก	54
• ชุมชนหนองเตาเหล็ก	60

ภาพรวมเมืองอุดรธานี

ในระหว่างปี พ.ศ. 2504-2518 เป็นช่วงระหว่างสงครามเวียดนาม เมืองอุดรธานีเป็นที่ตั้งฐานทัพอากาศของสหรัฐอเมริกาที่เป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีทหารที่เข้ามาประจำการในเมืองประมาณ 2,000-3,000 คน โดยทหารเหล่านี้ใช้เวลาอยู่ในเมืองอุดรธานีนานถึง 14 ปี การเข้ามาของทหารอเมริกัน ทำให้เมืองอุดรธานีได้รับผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจทั้งทางตรงและทางอ้อม คือ ค่าจ้างแรงงาน ผลกำไรจากการซื้อขาย เงินจากการบริการกับทหารอเมริกัน

ปลายปี พ.ศ. 2518 ทหารอเมริกันที่ประจำการฐานทัพอากาศในเมืองอุดรธานีได้ถอนทัพออกไปเนื่องจากสงครามสิ้นสุด ทำให้เศรษฐกิจของเมืองอุดรธานีซบเซาลง โครงสร้างทางเศรษฐกิจของเมืองอุดรธานีได้เปลี่ยนจากการทำนุบำรุงฐานทัพอเมริกันมาเป็นการพึ่งผลผลิตทางการเกษตร

ระหว่างปี พ.ศ. 2519-2529 เป็นช่วงเวลาที่ชาวอุดรธานีและจังหวัดใกล้เคียงนิยมออกไปทำงานในตะวันออกกลาง เป็นจำนวนมากถึง 30,000-40,000 คน และเพิ่มจำนวนขึ้นทุกปี นับเป็นรายได้ที่สำคัญของเมืองและจังหวัดอุดรธานี สามารถส่งเงินตรากลับประเทศไทยเข้าสู่ธนาคารพาณิชย์มากกว่ารายได้ประเภทอื่น เฉลี่ยไม่ต่ำกว่าปีละ 1,000 ล้านบาท

หลังจากปี พ.ศ. 2537 ภาวะเศรษฐกิจการค้าและการลงทุนของเมืองอุดรธานีมีเส้นทางที่แจ่มใส และเมืองอุดรธานีก็กลับมาคึกคักอีกครั้ง เมื่อมีการเปิดใช้สะพานมิตรภาพ (ไทย-ลาว) เมืองอุดรธานีได้เพิ่มบทบาทเป็นเมืองศูนย์กลางทางการค้าและการลงทุนของอนุภาคเพื่อรองรับกับตลาดอินโดจีน โดยเฉพาะ สปป.ลาว ร้านค้าในเวียงจันทน์สามารถเข้ามาติดต่อการค้า ซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคในเมืองอุดรธานีโดยตรง และนักธุรกิจจากเมืองอุดรธานีเข้าไปลงทุนในนครเวียงจันทน์เพิ่มมากขึ้น

จะพบว่าภาวะการค้าและการลงทุนของเมืองมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ในอนาคตเมืองอุดรธานีสามารถเติบโตต่อไปได้อีก และนอกจากจะมีบทบาทเป็นศูนย์กลางความเจริญของอนุภาค ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนแล้ว ยังมีบทบาทเป็นประตูการค้ากับกลุ่มประเทศอินโดจีน ตลอดจนพัฒนาเข้าสู่ตลาดจีนทางตอนใต้ในอนาคต

หากมองในภาพรวมของเมืองที่เป็นเมืองที่มีกิจกรรมในเรื่องของธุรกิจการค้าเป็นหลัก แต่หากพิจารณาพื้นที่ของเมืองและแหล่งการค้าในตัวเมืองจะพบว่า ตลาดและศูนย์การค้าต่างๆ ไม่ได้กระจายไปทั่วเขตเมือง เนื่องจากพื้นที่ด้านทิศใต้ของเมืองเป็นพื้นที่เขตทหาร มีอาณาบริเวณกว้างขวาง (เนื่องจากเดิมเป็นเมืองที่เกิดมาจากยุทธศาสตร์ทางด้านการทหาร) และตัดขาดพื้นที่ส่วนถนนวงแหวน ขอนแก่น-เมืองเลยออกจากบริบทโดยรวมของเมือง ทำให้พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ว่างไม่ได้ใช้ประโยชน์ มีปัญหาในเรื่องของการคมนาคม ปัญหาสิ่งแวดล้อม มลภาวะ ปัญหาน้ำท่วม ฯลฯ บวกกับปัจจัยต่างๆ ทำให้พื้นที่เหล่านี้ไม่เกิดความน่าสนใจในการลงทุน ทำให้ที่ดินมีราคาถูก และถูกปล่อยรกร้างจนกระทั่งมีการบุกรุกจากคนจนที่อพยพย้ายมาจากต่างถิ่นเพื่อเข้ามาเป็นแรงงานรองรับระบบเศรษฐกิจของเมือง หรือแม้กระทั่งการย้ายที่อยู่จากเดิมที่เคยบุกรุกที่อื่นแต่เป็นพื้นที่เศรษฐกิจแล้วถูกไล่ที่โดยนายทุน หรือจากหน่วยงานของรัฐที่ต้องการที่ดินคืนเพื่อทำประโยชน์

นอกจากนี้ที่ดินที่ยังไม่มีการพัฒนาและไม่มีความทำให้เจ้าของที่ดินไม่สนใจที่จะไถ่หรือจึงทำให้เกิดการขยายชุมชนไปเรื่อย จนบางแห่งเติบโตเป็นชุมชนขนาดใหญ่ ขนาดหลายร้อยครัวเรือนจนกลายเป็นแหล่งเสื่อมโทรม และถูกมองอย่างรังเกียจจากชนชั้นกลางและสูง พร้อมกับปัญหาต่างๆ ที่ตามมา เช่น ปัญหาสุขภาพ สภาพแวดล้อม ฯลฯ ซึ่งจากการสำรวจพบว่า มีชุมชนแออัดอยู่ในเขตเทศบาลนครอุดรธานีถึง 51 ชุมชน

ชุมชนผู้มีรายได้น้อย ในจังหวัดอุดรธานี

การสำรวจข้อมูลชุมชนผู้มีรายได้น้อย (พ.ศ. 2543) โดยเครือข่ายองค์กรชุมชนเป็นผู้ดำเนินการสำรวจ พบชุมชนผู้มีรายได้น้อยทั้งสิ้น 143 ชุมชน จำนวน 39,874 ครัวเรือน

ชุมชนผู้มีรายได้น้อยในจังหวัดอุดรธานี อาจจำแนกได้เป็น 3 ประเภท ตามลักษณะการตั้งถิ่นฐานดังนี้

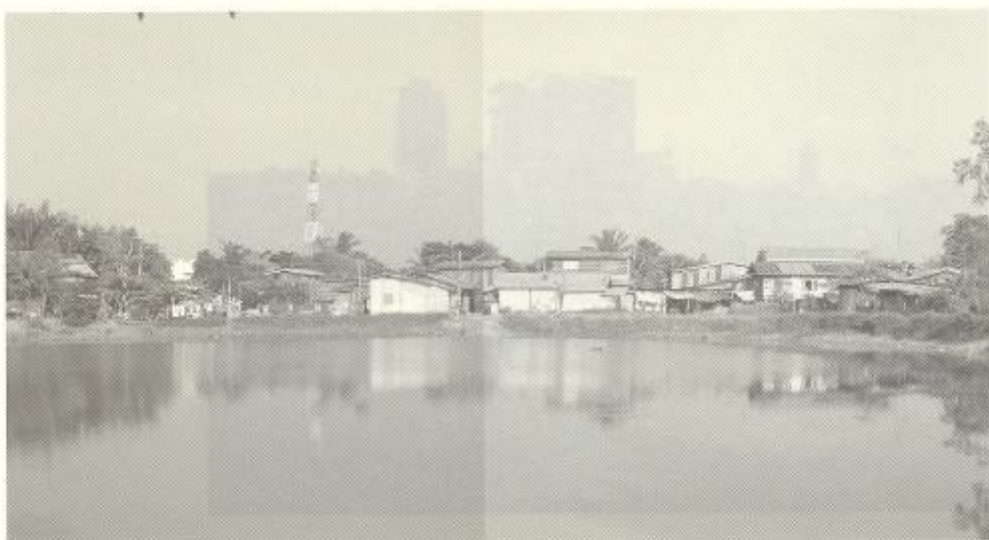
1. **ชุมชนแออัด** เป็นชุมชนที่ส่วนใหญ่มีการอยู่อาศัยอย่างหนาแน่น หรือค่อนข้างหนาแน่น ไร้ระเบียบ และขาดทรวดทริคม หรือค่อนข้างขาดทรวดทริคม มีสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสมและไม่มั่นคงในการอยู่อาศัย โดยส่วนใหญ่ไม่ได้อาศัยอยู่ในที่ดินของตนเอง เช่น เป็นชุมชนบุกเบิก หรือเป็นชุมชนที่มีลักษณะผสม เช่น ตนเอง+เช่าที่, ตนเอง+บุกเบิก, บุกเบิก+บ้านเช่า, ตนเอง+บ้านเช่า+เช่าที่, ตนเอง+บุกเบิก+บ้านเช่า ผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่มีอาชีพไม่เป็นทางการ เช่น รับจ้างทั่วไป ถีบสามล้อ กรรมกร ค้าขาย เป็นต้น เหตุที่มีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานกันจนหนาแน่นเพราะใกล้แหล่งงาน การเดินทางสะดวก ค่าเช่าถูก หรือบางรายไม่ต้องจ่ายค่าเช่า บางชุมชนอยู่กันมาช้านาน เช่น ชุมชนบ้านดงเมือง หมู่ที่ 2 บ้านดงเมือง หมู่ที่ 7 อยู่อาศัยกันมากกว่า 100 ปี โดยรุ่นแรกๆ มีการอพยพย้ายถิ่นฐานมาจากต่างจังหวัด บางส่วนได้เช่าที่จากราชพัสดุ บางส่วนไม่ได้เสียค่าเช่า

2. ชุมชนเมือง เป็นชุมชนที่อยู่อาศัยค่อนข้างหนาแน่น หรือมีลักษณะผสม ชุมชนประเภทนี้มักเป็นชุมชนที่มีพัฒนาการควบคู่กับการพัฒนาเมือง โดยมักจะตั้งอยู่ในเขตย่านการค้า หรือชุมชนเก่าของเมือง โดยส่วนใหญ่จะมีความมั่นคงในการอยู่อาศัย เพราะมักเป็นชุมชนที่อยู่บนที่ดินของตนเอง หรือเป็นที่ดินผสม เช่น ตนเอง+บ้านเช่า, ตนเอง+เช่าที่, ตนเอง+บุกเบิก, ตนเอง+บ้านเช่า+เช่าที่, ตนเอง+บุกเบิก+บ้านเช่า สภาพสาธารณูปโภคและการอยู่อาศัยจะดีกว่าชุมชนแออัด แต่เนื่องจากเป็นชุมชนที่อยู่ย่านใจกลางเมืองจึงมีผู้คนมาอยู่อาศัยค่อนข้างหนาแน่น ทำให้สภาพบางส่วนทรุดโทรม โดยมีบ้านเช่าปะปนอยู่ในชุมชนประเภทนี้เพื่อตอบสนองความต้องการที่อยู่อาศัย เช่น ชุมชนโนนยาง 1, ชุมชนทองคำทิศ, ชุมชนหนองนาเกลือ, ชุมชนหนองเตาเหล็ก 2, ชุมชนศรีเจริญสุข เป็นต้น

3. ชุมชนชานเมือง เป็นชุมชนที่มีการตั้งบ้านเรือนอยู่บนที่ดินของตนเอง ซึ่งอยู่ห่างออกไปจากบริเวณย่านใจกลางเมือง ทำให้การอยู่อาศัยยังไม่หนาแน่น หรือหนาแน่นปานกลาง บ้านมักมีสภาพปานกลางถึงค่อนข้างดี บางชุมชนมีสภาพค่อนข้างทรุดโทรมเนื่องจากก่อสร้างมานาน บางชุมชนมีลักษณะการตั้งบ้านเรือนกระจายตามที่ทำกินเป็นกลุ่มๆ ผู้อยู่อาศัยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตรหรือเกี่ยวข้องกับการเกษตร เช่น ทำนา ทำไร่ ทำสวน และยังมีอาชีพอื่นๆ ประปนอยู่ในชุมชน เช่น รับจ้างทั่วไป ค้าขาย เป็นต้น สภาพแวดล้อมดีกว่าชุมชนแออัดแต่อาจต้องมีการปรับปรุงทางด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน ส่วนใหญ่เป็นชุมชนดั้งเดิมที่อยู่กันมานาน และมีสภาพเป็นชุมชนชนบทมากกว่าชุมชนเมือง ในอนาคตเมื่อเมืองเติบโตขึ้น ชุมชนเหล่านี้จะมีโอกาสเปลี่ยนแปลงเป็นชุมชนที่หนาแน่นขึ้น โดยชุมชนที่มีลักษณะเป็นชุมชนชานเมืองที่ชัดเจน ได้แก่ ชุมชนในเขตเทศบาลในสูง-น้ำดำ เทศบาลกุดจับ เทศบาลหนองฮ้อ-โนนหวาย ซึ่งชุมชนในเขตเทศบาลเหล่านี้จะเป็นชุมชนชานเมืองทั้งหมด แต่ยังมีกระจายอยู่ตามเขตเทศบาลอื่นๆ อีก ได้แก่ เทศบาลนครอุดรธานี เทศบาลนาจัว เทศบาลบ้านดุง เทศบาลหนองบัว และเทศบาลหนองวัวซอ

เทศบาล	แออัด		เมือง		ชานเมือง		รวม	
	ชุมชน	ครัวเรือน	ชุมชน	ครัวเรือน	ชุมชน	ครัวเรือน	ชุมชน	ครัวเรือน
นครอุดรธานี	6	1,862	42	15,786	3	699	51	18,347
หนองบัว	-	-	6	2,245	9	2,788	15	5,033
โนนสูง - น้ำคำ	-	-	-	-	7	1,552	7	1,552
กุศจับ	-	-	-	-	13	2,497	13	2,497
ชุมได้	2	715	7	1,733	-	-	9	2,448
นาบัว	-	-	3	716	8	1,566	11	2,282
บ้านคุง	-	-	3	1,042	13	2,702	16	3,744
หนองวัวซอ	-	-	1	145	11	2,221	12	2,366
หนองซ้อ- โนนหวาย	-	-	-	-	9	1,605	9	1,605
รวม	8	2,577	62	21,667	73	15,630	143	39,874

การครอบครองที่ดิน

ชุมชนส่วนใหญ่ในจังหวัดอุดรธานีตั้งอยู่บนที่ดินของตนเอง โดยในเขตเทศบาลนครอุดรธานีมีเกินกว่าครึ่ง คือมีถึง 27 ชุมชน อีก 23 ชุมชนเป็นชุมชนประเภทผสม เช่น ตนเอง+เช่าที่, ตนเอง+บุกเบิก หรืออาจผสมมากกว่า 2 ประเภท เช่น ตนเอง+บุกเบิก+บ้านเช่า โดยลักษณะเด่นของชุมชนในจังหวัดอุดรธานีเป็นชุมชนชานเมือง ชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่หนาแน่นเพราะเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่กว้างและใหญ่พอสมควร

เจ้าของที่ดิน

กรรมสิทธิ์ที่ดินซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนผู้มีรายได้น้อยในจังหวัดอุดรธานี ส่วนใหญ่เป็นที่ดินของตนเอง รองลงมาเป็นเจ้าของที่ดินแบบผสม เช่น ตนเอง+รัฐ, ตนเอง+เอกชน, ตนเอง+วัด, หรือมีบางชุมชนอาจมีเจ้าของมากกว่า 2 ราย เช่น ตนเอง+เอกชน+รัฐ, ตนเอง+วัด+รัฐ และสำหรับเจ้าของที่ดินที่เป็นภาครัฐ ได้แก่ การรถไฟ กรมทางหลวง ราชพัสดุ

ลักษณะทางกายภาพ

ชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่หนาแน่นมากหรือหนาแน่นปานกลาง โดยเฉพาะชุมชนในจังหวัดอุดรธานี ซึ่งมีลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบทที่มีการตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มๆ และบางชุมชนที่อยู่ในเขตเทศบาลอย่างเช่น เทศบาลกุดจับ ส่วนมากยังมีการประกอบอาชีพการเกษตรควบคู่ไปด้วย โดยบ้านเรือนส่วนใหญ่มักสร้างมานานแล้ว และส่วนมากสร้างแบบผสมผสานกันระหว่างไม้กับปูนคละกันไป สภาพบ้านโดยทั่วไปมีลักษณะปานกลาง-ดี และทรุดโทรมบ้าง บางส่วนที่มีความหนาแน่นมาก เช่น ในเขตเทศบาลนครอุดรธานีมีอยู่ 8 ชุมชน คือ ชุมชนสร้างแก้ว 1 ชุมชนโพธิ์วาราม ชุมชนบ้านเหล่า ชุมชนหนองบัว 1 ชุมชนทองใหญ่ ชุมชนบ้านเตื่อ ชุมชนผาสุก อีก 78 ชุมชนเป็นชุมชนหนาแน่นปานกลาง และชุมชนที่ยังไม่หนาแน่นมี 43 ชุมชน เป็นต้น

ความหนาแน่น เทศบาล	หนาแน่น	ปานกลาง	ไม่หนาแน่น	รวม
นครอุดรธานี	8	22	11	51
หนองบัว	-	12	3	15
โนนสูง - น้ำคำ	5	2	-	7
กุดจับ	6	1	6	13
ตุ้มไต้	1	4	4	9
นางัว	-	2	9	11
บ้านดุง	1	7	8	16
หนองวัวซอ	1	9	2	12
หนองฮี-โนนหวาย	-	9	-	9
รวม	22	78	43	143

สภาพบ้านของชุมชนในจังหวัดอุดรธานีโดยรวมมักเป็นลักษณะผสม (111 ชุมชน) เช่น ปานกลาง+ดี, ทวดโหม+ปานกลาง, ทวดโหม+ดี กลุ่มที่เป็นเจ้าของที่ดินที่ผสมอยู่ในชุมชนเช่าที่และที่ดินตนเองมักมีสภาพค่อนข้างทวดโหม ส่วนกลุ่มที่มีความมั่นคงในที่ดินมักมีสภาพบ้านที่ดีกว่า บ้านที่มีสภาพค่อนข้างดี ตั้งอยู่บนที่ดินของตนเองมี 11 ชุมชน ส่วนชุมชนที่มีสภาพปานกลางมี 18 ชุมชน และบ้านที่มีสภาพทวดโหมมากมี 2 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านม่วง และชุมชนผาสุก

การรวมกลุ่มเพื่อการพัฒนา

ชุมชนในจังหวัดอุดรธานี มีความตื่นตัวในการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนามาก โดยมีกลุ่มต่างๆ เกิดขึ้นถึง 464 กลุ่ม ได้แก่ กรรมการชุมชน 137 กลุ่ม กลุ่มออมทรัพย์ 27 กลุ่ม กลุ่มแม่บ้าน 116 กลุ่ม กลุ่มอาชีพ 35 กลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มในชุมชนมีอาชีพมากกว่า 1 อาชีพ กลุ่มเยาวชน 71 กลุ่ม และกลุ่มอื่นๆ มี 78 กลุ่ม ทั้งนี้บางกลุ่มยังมีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายด้วย

ปัญหาของชุมชน

ปัญหาชุมชนที่เห็นว่าเป็นปัญหาเร่งด่วน 3 อันดับแรก และต้องการให้มีการแก้ไข คือ ปัญหาเรื่องอาชีพ ปัญหาเรื่องลงมาคือ ปัญหาเรื่องถนน และปัญหาอื่นๆ เป็นอันดับสาม ซึ่งได้แก่ ปัญหากองทุนช่วยเหลือในหมู่บ้าน แหล่งน้ำทางการเกษตร เป็นต้น สำหรับปัญหาการไล่ที่มีชุมชนที่มีปัญหาไล่ที่ 2 ชุมชน และมีข่าวลือเกี่ยวกับการไล่ที่ 5 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนที่อยู่ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี 1 ชุมชน หนองวัวซอ 2 ชุมชน หนองอ้อ-โนนหวาย 2 ชุมชน ส่วนที่เหลืออีก 126 ชุมชนยังไม่มีปัญหาการไล่ที่

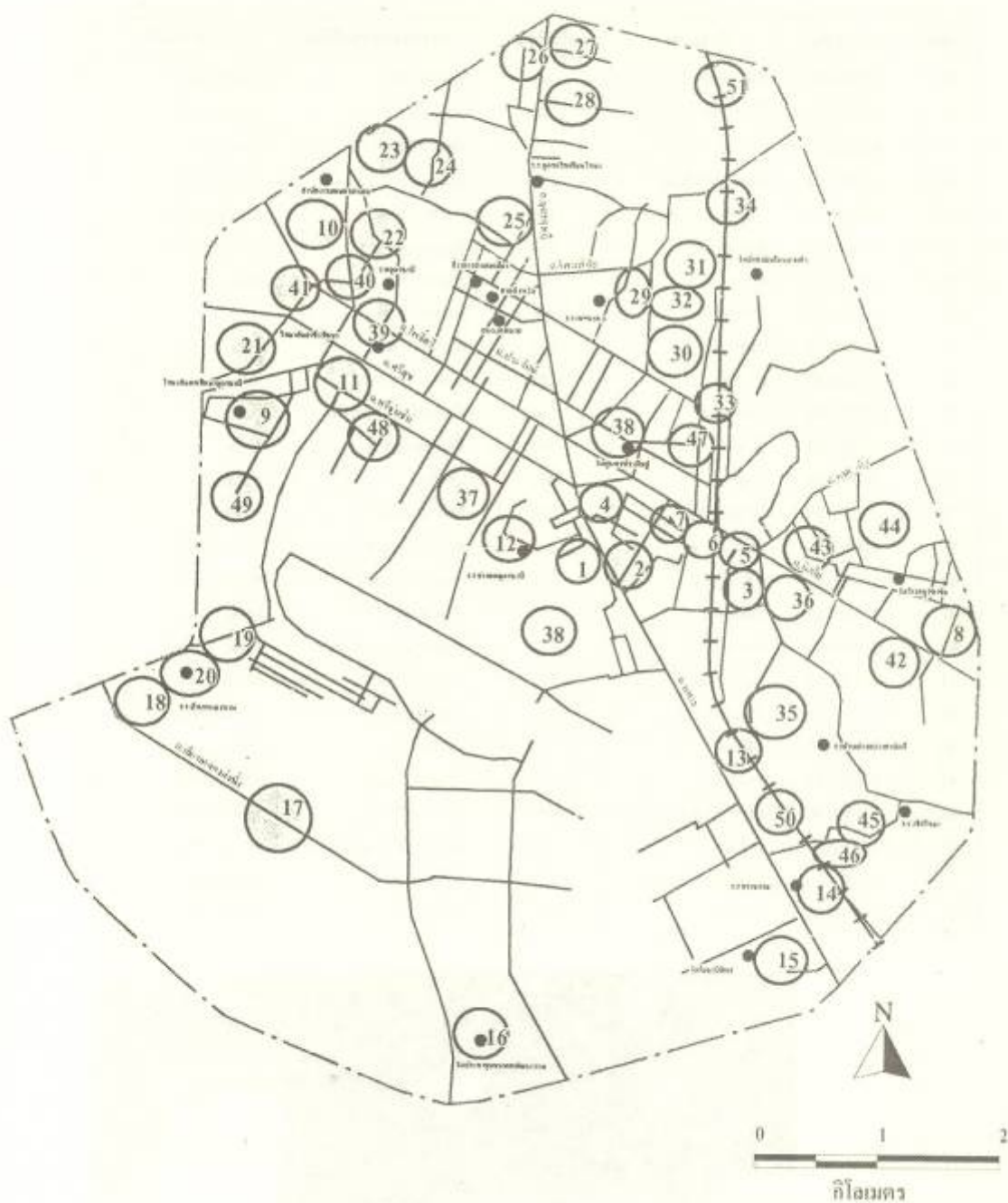
ข้อมูลชุมชนผู้มีรายได้น้อย ปี 2543 ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี

ลำดับ	รหัสชุมชน	ชื่อชุมชน	ครัวเรือน	การครอบครองที่ดิน	ปัญหาอันดับ 1
1.	41010101	โนนยาง 2	200	ที่ของตนเอง	ทางระบายน้ำ
2.	41010102	โนนยาง 1	192	ตนเอง+บ้านเช่า	ทางระบายน้ำ
3.	41010103	ศรีพิณิจ	230	ที่ของตนเอง	ทางระบายน้ำ
4.	41010104	ทองท่าอุทิศ	484	ตนเอง+บ้านเช่า	ทางระบายน้ำ
5.	41010105	สร้างแก้ว 1	350	ที่ของตนเอง	ถนน
6.	41010106	สร้างแก้ว 2	85	ที่ของตนเอง	ทางระบายน้ำ
7.	41010107	โพธิ์วาราม	135	ตนเอง+บ้านเช่า	ที่อยู่อาศัย
8.	41010108	หนองตุ 1	580	ที่ของตนเอง	ทางระบายน้ำ
9.	41010109	หนองเตาเหล็ก 1	450	ตนเอง+บุกเบิก	ทางระบายน้ำ
10.	41010110	หนองนาเกลือ	300	ตนเอง+บ้านเช่า+เช่าที่	อาชีพ
11.	41010111	หนองเตาเหล็ก 2	495	ตนเอง+บุกเบิก+บ้านเช่า	
12.	41010112	ดอนอุดม	1,420	ที่ของตนเอง	ทางระบายน้ำ
13.	41010113	ศรีเจริญสุข	182	ตนเอง+บ้านเช่า	ถนน
14.	41010114	หนองซอนกว้าง 1	230	ที่ของตนเอง	ถนน
15.	41010115	คงวัด	442	ที่ของตนเอง	ทางระบายน้ำ
16.	41010116	หนองใหญ่	130	ตนเอง+บุกเบิก	
17.	41010117	บ้านช้าง	208	ที่ของตนเอง	ทางระบายน้ำ
18.	41010118	โพนบก	116	ที่ของตนเอง	ทางระบายน้ำ
19.	41010119	นาดี	150	ที่ของตนเอง	ถนน
20.	41010120	หนองหิน	71	ที่ของตนเอง	ถนน
21.	41010121	คลองเจริญ	465	ตนเอง+บ้านเช่า	ทางระบายน้ำ
22.	41010122	โนนอุทุมพร	300	ที่ของตนเอง	ขยะ
23.	41010123	โนนพิบูลย์	500	ที่ของตนเอง	สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ
24.	41010124	โนนวัฒนา	200	ที่ของตนเอง	สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ
25.	41010125	บ้านโนน	230	ตนเอง+บ้านเช่า	ทางระบายน้ำ

ลำดับ	รหัสชุมชน	ชื่อชุมชน	ครัวเรือน	การครอบครองที่ดิน	ปัญหาอันดับ 1
26.	41010126	มิตรประชา	89	ที่ของตนเอง	ทางระบายน้ำ
27.	41010127	เวียงพิงค์	170	ที่ของตนเอง	ทางระบายน้ำ
28.	41010128	บ้านเหล่า	250	ที่ของตนเอง	ยาเสพติด
29.	41010129	ทุ่งสว่างตะวันตก	158	ตนเอง+บ้านเช่า	ทางระบายน้ำ
30.	41010130	ทุ่งสว่างตะวันออก	400	ตนเอง+เช่าที่	ทางระบายน้ำ
31.	41010131	สุขสมบุญ	270	ที่ของตนเอง	ทางระบายน้ำ
32.	41010132	รถไฟ	85	ที่ของตนเอง	ถนน
33.	41010133	เทศบาล 9	87	ตนเอง+เช่าที่	
34.	41010134	หนองเหล็ก	262	ตนเอง+บ้านเช่า	ถนน
35.	41010135	เก่าจาน 1	1,230	ตนเอง+บ้านเช่า	ถนน
36.	41010136	เก่าจาน 2	1,300	ที่ของตนเอง+บ้านเช่า	ถนน
37.	41010137	บ้านจิก	350	ที่ของตนเอง	อาชีพ
38.	41010138	ผาลูก	300	บุกกเบิก	อาชีพ
39.	41010139	โพธิ์สมภรณ์	98	ที่ของตนเอง	ไฟฟ้า
40.	41010140	โพธิ์สว่าง 1	400	ตนเอง+บ้านเช่า	ทางระบายน้ำ
41.	41010141	โพธิ์สว่าง 2	325	ตนเอง+บ้านเช่า	ทางระบายน้ำ
42.	41010142	หนองตุ 2	800	ที่ของตนเอง	ถนน
43.	41010143	หนองบัว 2	713	ที่ของตนเอง+บ้านเช่า	ถนน
44.	41010144	หนองบัว 1	780	ตนเอง+บ้านเช่า	ทางระบายน้ำ
45.	41010145	บ้านม่วง	410	ที่ของตนเอง	ทางระบายน้ำ
46.	41010146	สามัคคี	173	ที่ของตนเอง	ถนน
47.	41010147	ทองใหญ่	145	ตนเอง+บ้านเช่า	ทางระบายน้ำ
48.	41010148	ศรีชื่น เทศบาล 8	480	ตนเอง+บ้านเช่า	ทางระบายน้ำ
49.	41010148	โพธิ์ทอง	182	ตนเอง+เช่าที่+บุกกเบิก	ทางระบายน้ำ
50.	41010150	หนองรอนกว้าง 2	139	ที่ของตนเอง	ทางระบายน้ำ
51.	41010151	บ้านเดี่ยว	606	ที่ของตนเอง	ทางระบายน้ำ

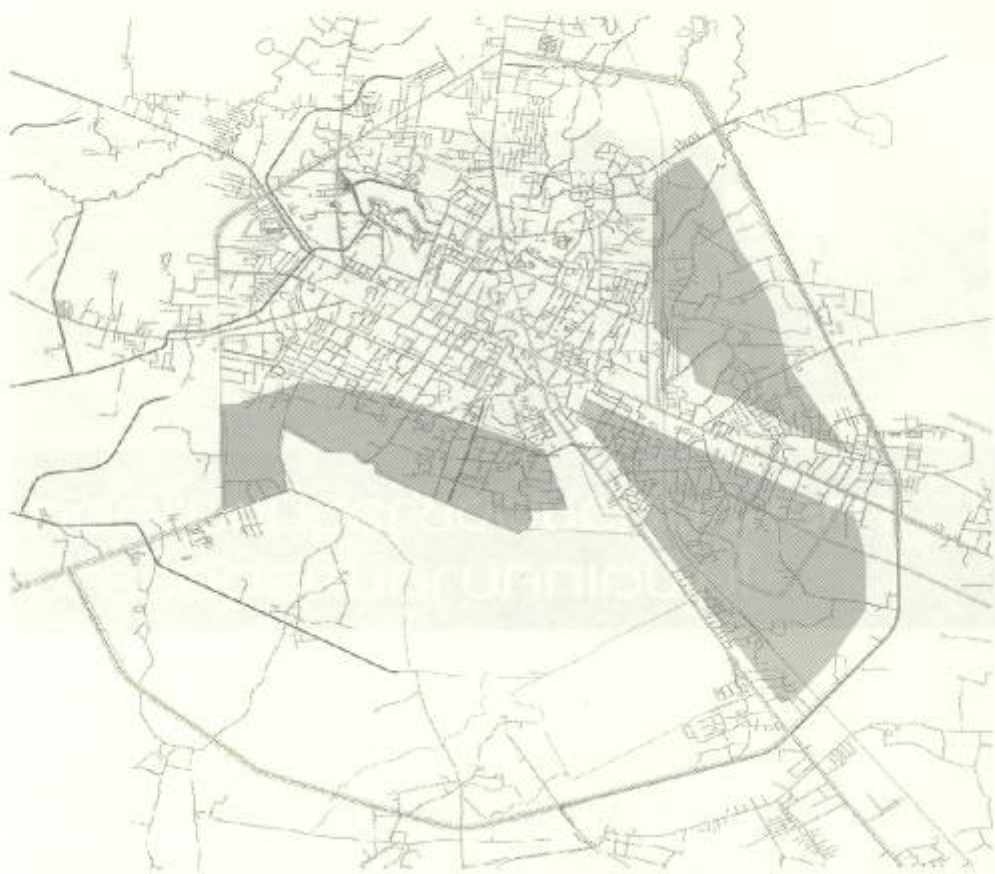
ผังการขยายตัวของชุมชนแออัด

การรวมตัวของชาวชุมชนแออัด ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี

ประมาณปี 2538 ชาวชุมชนแออัดในเขตเทศบาลนครอุดรธานีได้มีการทำกิจกรรมการออมทรัพย์ร่วมกันโดยการสนับสนุนของสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง (พชม.) ซึ่งกิจกรรมออมทรัพย์นี้ได้ขยายไปสู่การพัฒนาสภาพแวดล้อมและกิจการอื่น ๆ ในชุมชนจนได้เชื่อมร้อยเป็น “เครือข่าย” ออมทรัพย์ชุมชนเมืองอุดรธานีขึ้นในปี 2541

ด้วยสภาพที่ชุมชนแออัดในเขตเทศบาลนครอุดรธานีส่วนใหญ่เป็นชุมชนนุกรุก ไม่มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย เช่น ชุมชนริมทางรถไฟ ชุมชนเก่าจาน 2 เป็นต้น ชาวชุมชนจึงได้ให้ความสำคัญกับการออมทรัพย์ที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาที่อยู่อาศัย รวมทั้งได้มีการหนุนเสริมซึ่งกันและกันของชาวชุมชนเองในการที่จะร่วมกันพัฒนาชุมชน สร้างความตื่นตัวให้กับชาวอุดรฯ ที่ยังไม่มีในการทำกิจกรรมโดยอาศัย “เครือข่าย” เป็นเครื่องมือในการทำงาน เช่น การสนับสนุนให้เกิดการออมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัยที่ชุมชนผาสุก เป็นต้น จนทำให้เครือข่ายออมทรัพย์ชุมชนเมืองอุดรธานีเกิดการเติบโตและเป็นช่องทางหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวชุมชนแออัดมาจนถึงปัจจุบัน

พื้นที่บริเวณชุมชนแออัดในเขตเทศบาลนครอุดรธานีในระยะแรกๆ

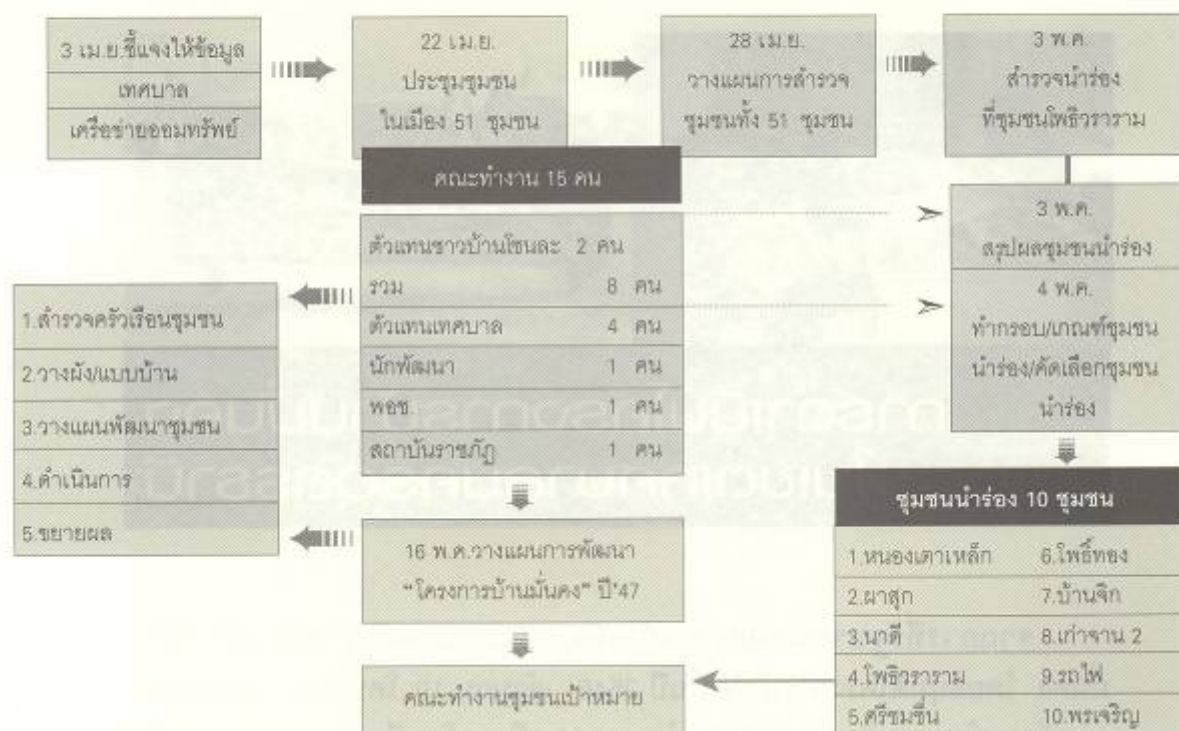

การดำเนินโครงการบ้านมั่นคง ในเขตเทศบาลนครอุดรธานี

จากการที่รัฐบาลมีนโยบายแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดตามโครงการบ้านมั่นคง โดยอนุมัติโครงการนำร่องในปี 2546 จำนวน 10 โครงการ และทดลองการพัฒนาโครงการในเมืองต่างๆ จำนวน 20 เมือง โดยมีเทศบาลนครอุดรธานีเป็นหนึ่งในหลายเมือง (เป้าหมาย 20 เมือง แต่ในทางปฏิบัติจริงสามารถขยายพื้นที่ได้ประมาณ 50 เมือง) ที่ได้มีการนำโครงการบ้านมั่นคงเข้าไปดำเนินการ โดยมีขั้นตอนในการดำเนินงานดังนี้

1. การชี้แจงข้อมูลโครงการให้กับหน่วยงานต่างๆ โดยทาง พอช. ได้ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นเทศบาลนครอุดรธานี เครือข่ายออมทรัพย์ชุมชนเมือง เพื่อให้ข้อมูลและชี้แจงทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ ซึ่งต่อมาได้พัฒนาไปสู่การตั้งคณะประสานงาน “เมืองน่าอยู่ บ้านมั่นคง” ขึ้น โดยมีคณะทำงาน 14 คน ประกอบด้วย ตัวแทนชุมชนโซนละ 2 คน (รวม 8 คน) ตัวแทนเทศบาล 4 คน นักพัฒนาเอกชน 1 คน ตัวแทน พอช. 1 คน ซึ่งต่อมามีสถาบันราชภัฏอุดรธานีเข้าร่วมด้วย รวมเป็น 15 คน โดยคณะประสานงานนี้มีหน้าที่ในการวางแผนการพัฒนาโครงการบ้านมั่นคงทั้งเมือง ในลักษณะของการมองปัญหาของการพัฒนาในทุกมิติควบคู่กันไป (ดูโครงสร้างประกอบ)

โครงสร้างกระบวนการจัดการ “โครงการบ้านมั่นคง” เมืองอุดรธานี

2. จากนั้นได้มีการเชิญตัวแทนทั้ง 51 ชุมชนมาร่วมพูดคุยกัน ร่วมเสนอแนวคิด และกำหนดเป้าหมาย ซึ่งเป้าหมายร่วมที่ได้ คือ การสร้างชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่ง “ความสุขของชุมชน” สามารถพิจารณาได้ในหลายมิติ คือ

- ความมั่นคงในที่อยู่อาศัย มีระบบสาธารณูปโภคที่ดี เป็นชุมชนสีเขียว ฯลฯ
- ด้านเศรษฐกิจ ซึ่งพิจารณาจากแผนและการดำเนินงาน ด้านอาชีพ และรายได้ของชุมชนที่มีความมั่นคง
- ด้านสังคม เป็นสังคมของชุมชนที่มีความเอื้ออาทร มีกิจกรรมที่ชาวชุมชนดูแลซึ่งกันและกันและกัน เช่น มีการออมทรัพย์ มีการดูแลเด็ก คนชรา ยาเสพติด เป็นต้น
- ด้านสิ่งแวดล้อมที่มีความเหมาะสมกับการมีชีวิตรอยู่ของชาวชุมชน ซึ่งจะส่งผลถึงสิ่งแวดล้อมที่ดีของเมือง

“การขึ้นรูปบ้านตัวอย่าง มีการสรุปกันว่าในภาคอีสานที่พัฒนา ยังไม่เกิดการเขียนผังแผนที่ควร ความมั่นคงต่อโครงการบ้านมั่นคง ของชุมชนยังไม่เกิดขึ้น จึงมีการขึ้นรูปหรือก่อสร้างบ้านตัวอย่าง ขึ้นมา ซึ่งเป็นความต้องการใช้ลักษณะทางกายภาพ ‘ตัวบ้าน’ เป็นรูปธรรมสร้างความมั่นใจ”

3. การกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกชุมชน โดยที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดเกณฑ์คัดเลือกชุมชนร่วมกัน ซึ่งชุมชนที่จะผ่านการคัดเลือกต้องเป็นชุมชนที่สมาชิกในชุมชนเป็นผู้มีรายได้น้อย มีสภาพความเป็นอยู่อย่างแออัด โดยชุมชนมีความประสงค์จะอยู่ในพื้นที่เดิม มีกลุ่มออมทรัพย์ที่คนในชุมชนร่วมกันเป็นสมาชิกและมีการจัดตั้งเป็นคณะกรรมการกลุ่มที่มีการดำเนินงานอย่างชัดเจน รวมทั้งชาวบ้านในชุมชนมีความพร้อมที่จะเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง ซึ่งได้ทำการคัดเลือก 10 ชุมชนที่จะดำเนินการในปี 2547 ได้แก่ ชุมชนโพธิ์วาราราม ผาสุก โพธิ์ทอง บ้านจิก ชุมชนรถไฟ ศรีชมชื่น เก่าจาน 2 นาดี พรเจริญ และชุมชนหนองเตาเหล็ก ซึ่งแต่ละชุมชนมีการอยู่อาศัยในลักษณะแตกต่างกัน บ้างอยู่บนที่ดินของวัด บ้างอยู่ในที่ดินสาธารณะ บ้างเป็นที่ดินของรัฐ ทั้งของแขวงการทางหรือที่รถไฟ และบางส่วนก็เป็นที่ดินของเอกชน

4. ขั้นตอนการสำรวจข้อมูลชุมชนรายครัวเรือน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการสำรวจข้อมูลเชิงปริมาณ ซึ่งแบบสอบถามประกอบไปด้วยคำถามที่เกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน รายได้ รายจ่าย หนี้สินในและนอกระบบ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการสำรวจเกี่ยวกับสภาพการอยู่อาศัยของชุมชนในปัจจุบัน ต่อจากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจมาสรุปรวบรวม และคืนกลับไปให้ชุมชนในแต่ละพื้นที่พิจารณาอีกครั้ง เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ซึ่งกระบวนการการสำรวจข้อมูลนี้จะใช้อาสาสมัครเป็นผู้ลงไปทำการสำรวจ และได้มีการนำแบบสอบถามนี้ไปทดลองใช้กับชุมชนโพธิ์วารารามเป็นแห่งแรกโดยให้ทุกชุมชนเข้าร่วมเรียนรู้ด้วยกัน

5. การขึ้นรูปบ้านตัวอย่าง มีการสรุปกันว่าในภาคอีสานที่ผ่านมายังไม่เกิดการเรียนรู้เท่าที่ควร ความมั่นใจต่อโครงการบ้านมั่นคงของชุมชนยังไม่เกิดขึ้น จึงมีการขึ้นรูปหรือก่อสร้างบ้านตัวอย่างขึ้นมา ซึ่งเป็นความต้องการใช้ลักษณะทางกายภาพ “ตัวบ้าน” เป็นรูปธรรมสร้างความมั่นใจ และดึงดูดการเข้าร่วมของชุมชน โดยเริ่มดำเนินการที่ชุมชนโพธิ์วาราม และอีก 14 ชุมชนได้มีการดำเนินการตามมา

6. การคัดเลือกชุมชนนำร่อง 4 ชุมชน เพื่อให้เกิดรูปธรรมของการพัฒนา โดยคัดเลือกจากชุมชนที่ชาวบ้านมีความเดือดร้อนในเรื่องที่อยู่อาศัย และมีความพร้อม มีศักยภาพในการพัฒนา เช่น มีการออมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัย ซึ่งชุมชนที่คัดเลือกเป็นชุมชนนำร่อง คือ ชุมชนโพธิ์วาราม ชุมชนหนองเตาเหล็ก ชุมชนผาสุก และชุมชนโพธิ์ทอง

วิธีการดำเนินงานในโครงการบ้านมั่นคงของจังหวัดอุดรธานีจะเน้นและให้ความสำคัญกับชุมชน ไม่เน้นหรือยึดโยงอยู่กับกรรมการชุมชนเดิม เพราะมีความต้องการจะสร้างคนทำงานใหม่ๆ ขึ้นมา มีการใช้อาสาสมัครมาทำงานกับชุมชนในกระบวนการต่างๆ เช่น การสำรวจข้อมูลชุมชน การเจรจาเรื่องที่ดิน ฯลฯ ซึ่งสิ่งสำคัญที่เกิดขึ้นตลอดทุกกระบวนการ คือ ชาวบ้านจะมาร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์

7. การกระตุ้นให้เกิดการทำงานร่วมกันในระดับชุมชน โดยการส่งเจ้าหน้าที่ลงไปทำงานร่วมกับชาวบ้านตั้งแต่การทำความเข้าใจโครงการ การสนับสนุนให้เกิดการออมทรัพย์ร่วมกัน เป็นต้น

การดำเนินการโครงการบ้านมั่นคงของชุมชนเป้าหมายในจังหวัดอุดรธานี นั้น แต่ละชุมชนมีความคืบหน้าแตกต่างกันไป ซึ่งชุมชนโพธิ์วารามอยู่ระหว่างการปรับระบบสาธารณูปโภค ชุมชนโพธิ์ทองกำลังจัดทำผังชุมชนใหม่หลังจากที่ได้ทำผังชุมชนเดิมออกมาแล้ว ส่วนชุมชนหนองเตาเหล็กมีแผนปรับปรุงหนองโดยเทศบาลจะเข้ามาพัฒนาหนองร่วมกับชุมชน และชุมชนหนองเตาเหล็กได้ผังชุมชนเดิมแล้ว สำหรับจุดแข็งของชุมชนผาสุกคือ ชุมชนมีกลุ่มออมทรัพย์รายวันที่เข้มแข็งแต่ยังติดปัญหาเรื่องการบริหารจัดการอยู่ และในช่วงนี้กำลังพัฒนาโครงสร้างการออมทรัพย์เพื่อการรองรับโครงการบ้านมั่นคง ซึ่งเดิมบางชุมชน เช่น ชุมชนโพธิ์วาราม มีการดำเนินการกลุ่มออมทรัพย์ที่มีความมั่นคงอยู่ในระดับ

“วิธีการดำเนินงาน
ในโครงการบ้านมั่นคง
ของจังหวัดอุดรธานี
จะเน้นและให้
กรรมสิทธิ์แก่กลุ่มชน
ไม่เน้นหือยึดโยงอยู่กับ
การรวมกลุ่มเดิม
เพราะมีความต้องการ
จะสร้างคนทำงานใหม่ๆ
ขึ้นมา”

หนึ่ง แต่เมื่อต้องมีการออมทรัพย์เพื่อโครงการบ้านมั่นคงไปพร้อมกัน สิ่งที่เกิดขึ้น
ส่งผลให้มีการกิจ มีผู้คน ชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องมากขึ้น ทำให้ชุมชนต้องมีการ
จัดการที่เข้มข้นมากขึ้นไปด้วย

หลังจากนี้ไปจะมีการสำรวจชุมชนอีก 40 ชุมชน โดยเน้นหนักไปในเรื่อง
สภาพความมั่นคงของที่อยู่อาศัย และจะมีการเชื่อมโยงโครงการบ้านมั่นคง
ของจังหวัดอุดรฯ เข้ากับ 10 เมืองนำร่องในภาคอีสาน โดยชุมชนจะร่วมติดตาม
ความคืบหน้าของแต่ละเมืองเพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน

ที่ผ่านมา สิ่งที่ปรากฏให้เห็นในชุมชนคือ เกิดรูปแบบการออมทรัพย์รายวัน
ชาวบ้านมีความกระตือรือร้น ความกล้าคิด กล้าทำ การร่วมพูดร่วมคุยกันของ
ชุมชน ซึ่งเป็นภาพที่แตกต่างไปจากเดิมที่เคยมีแต่เจ้าหน้าที่ที่จะต้องเป็นผู้ลงไป
กระตุ้นให้ชุมชนทำ แต่ตอนนี้ชุมชนกลับเป็นผู้รุกคืบเริ่มดำเนินการต่างๆ ด้วย
ตนเอง

สำหรับภาคีพัฒนาที่สนับสนุนการดำเนินงานของชุมชน เช่น เทศบาล
สถาบันราชภัฏ เครือข่ายออมทรัพย์จังหวัดอุดรฯ หรือสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
(พอช.) ต่างก็เป็นแรงขับเคลื่อนและเป็นตัวเชื่อมร้อยกระบวนการดำเนินงานให้มั่นคงและ
ขยายกว้างขวางออกไปมากยิ่งขึ้น

ภาคีต่างๆ เหล่านี้ ได้เข้ามาร่วมทำงานกับชุมชน เช่น การร่วมออกแบบ
ผัง ร่วมสนับสนุนการเผยแพร่กิจกรรมของชุมชน ร่วมสนับสนุนข้อมูลต่างๆ ที่
ชุมชนต้องการ และต่อไปข้างหน้าจะมีการเชื่อมโยงภาคีเข้ามาร่วมขบวนการ
มากขึ้น ทั้งสำนักงานจังหวัด สำนักงานเกษตรจังหวัด พัฒนาชุมชน ฯลฯ ซึ่งอยู่
ระหว่างการประชุมทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ ทั้งนี้เพื่อเพิ่มพลังผลักดันสู่
เป้าหมาย “การสร้างชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างมั่นคงและมีความสุข” ได้อย่างมี
ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ส่วนการดำเนินงานในระดับภาคนั้น จะมีการจัดทำหลักสูตรพัฒนาแกนนำ
ขึ้น โดยได้มีการประสานกับมหาวิทยาลัยขอนแก่นถึงวิธีการทำงาน ซึ่งแผน
งานนี้จะถูกนำมาใช้ในปี 2547 นี้ มีเป้าหมายเพื่อการเปลี่ยนแปลงแนวคิดการ
ทำงานกับชุมชน และเพื่อให้ได้คนทำงานกับชุมชนที่มีประสิทธิภาพ อันจะเป็น
แรงเสริมสำคัญสำหรับโครงการบ้านมั่นคง ให้เกิดความมั่นคงยั่งยืนต่อไป

ทั้งนี้ เมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2546 ได้มีพิธีลงนามความร่วมมือสนับสนุน
การแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดเทศบาลนครอุดรธานีตามแนวทางโครงการบ้านมั่นคง

ระหว่าง นายหาญชัย ทิฆมณานนท์ นายกเทศมนตรีนครอุดรธานี น.ส.สมสุข บุญณะบัญชา ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) นายณพพร โฆศิริโยธิน อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี และนางพิศมัย ขลาดกิจ ประธานชุมชนโพธิ์วาราม ที่ชุมชนโพธิ์วาราม เทศบาลนครอุดรธานี อ.เมือง จ.อุดรธานี โดยมีนายชัยพร รัตนนาคะ ผู้ว่าราชการจังหวัดอุดรธานี เป็นประธานในการลงนาม ซึ่งมีชาวชุมชนในเขตเทศบาลนครอุดรธานี ตัวแทนองค์กรชุมชนเมืองจากทั้ง 4 ภาค ตัวแทนองค์กรชุมชนจากประเทศอินเดีย ประเทศกัมพูชา และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว รวมทั้งผู้สนใจเข้าร่วมกว่า 2,000 คน

สำหรับสาระสำคัญของความร่วมมือดังกล่าว จะก่อให้เกิดการประสานภาคีพัฒนาต่างๆ ในจังหวัดอุดรธานีในการทำงานร่วมกัน เพื่อร่วมมือกันพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนแออัดด้วยการวางแผนร่วมกันทั้งเมืองตามแนวทางของโครงการบ้านมั่นคง โดยให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนสนับสนุนด้านการจัดขบวนการชุมชนและงบประมาณ หน่วยงานในสังกัดมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานีสนับสนุนด้านวิชาการ และบุคลากรด้านสถาปัตยกรรม ขณะที่เทศบาลนครอุดรธานีในฐานะ

องค์กรปกครองท้องถิ่นจะช่วยอำนวยความสะดวกและอำนวยความสะดวกเรื่องกฎระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยในส่วนของชุมชนต้องเปิดโอกาสอย่างเต็มที่ให้ชุมชนได้มีโอกาสจัดชบวนของชาวชุมชนเอง และมีเป้าหมายพัฒนาชุมชนแออัดให้แล้วเสร็จภายใน 5 ปี

นอกจากจะมีการร่วมลงนามความร่วมมือสนับสนุนการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดเทศบาลนครอุดรธานีตามแนวทางโครงการบ้านมั่นคงแล้ว งานในวันนี้ยังมีส่วนที่ที่น่าสนใจเกิดขึ้นด้วยเช่นเดียวกัน กล่าวคือ ขณะที่ด้านบนเวทีถูกจัดเตรียมไว้สำหรับพิธีลงนามความร่วมมือสนับสนุนการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดเทศบาลนครอุดรธานีตามแนวทางโครงการบ้านมั่นคง ด้านล่างก็มีเวทีจัดไว้เหมือนกันและจัดไว้ให้ 2 มุม 2 เวที เป็นเวทีของชาวชุมชนกับเจ้าของที่ดิน

เวทีแรกเป็นการลงนามในสัญญาเช่าที่ดินจำนวน 6 ไร่ 3 งาน ระหว่างกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนโพธิ์วารามกับวัดโพธิ์วาราม โดยมีระยะเวลาเช่า 3 ปี ค่าเช่าเดือนละ 4,580 บาท เพื่อให้ชาวชุมชนจำนวน 113 ครอบครัวนำไปพัฒนาตามแนวทางบ้านมั่นคง

อีกมุมหนึ่งมีการลงนามในสัญญาจะซื้อจะขายที่ดิน 2 ไร่ 2 งาน 21 ตารางวา ระหว่างชุมชนโพธิ์ทองกับนางจรัญ อธิธิโสภณกุล ในราคา 3.5 ล้านบาท หรือตารางวาละ 3 พันกว่าบาท กับอีกแปลงหนึ่งระหว่างชุมชนโพธิ์ทองกับนางสาวนภาพรพิทย์ เลิศปรีดากร ที่ดิน 3 งาน 8.7 ตารางวา ราคา 927,000 บาท หรือตารางวาละ 3 พันบาทถ้วน

ทั้งนี้ที่ดิน 2 แปลงดังกล่าว ตั้งอยู่ใกล้ๆ กับที่ซึ่งชาวชุมชนโพธิ์ทองอาศัยอยู่เดิม ชาวชุมชนโพธิ์ทองตั้งกลุ่มออมทรัพย์รายวัน วันละ 10 บาท นำเงินไปมัดจำซื้อที่ดินผืนดังกล่าวไว้สร้างบ้านมั่นคงต่อไป

อนึ่ง สำหรับแนวทางการดำเนินงานของคณะกรรมการดำเนินการโครงการบ้านมั่นคงเมืองอุดรธานีในปี 2548 นี้ ได้มีการปรับการทำงานใหม่ในบางประเด็น เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น คือ

1. การสรรหาตัวแทนชุมชน จำนวน 15 คน เพื่อเป็นอาสาสมัครของขบวนการชุมชน โดยทำหน้าที่ในการลงไปทำงานตามชุมชนที่เป็นเป้าหมายในการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง โดยให้ชาวชุมชนที่สนใจสมัครเข้ามาทำหน้าที่นี้

2. เปลี่ยนยุทธศาสตร์การทำงานใหม่ จากยุทธศาสตร์เชิงพื้นที่หรือการเน้นชุมชน เปลี่ยนมาเป็นเชิงประเด็นแทน เช่น ประเด็นกลุ่มบ้านเช่า ชุมชนที่อยู่ในที่สาธารณะ ชุมชนที่อยู่ในที่เอกชน ชุมชนที่อยู่ในที่ของการรถไฟ เป็นต้น เพื่อให้หันหน้ามาเจรจาพูดคุยกัน ในแต่ละประเด็นจะได้เป็นไปในทิศทางเดียวกันทั้งหมด

3. วางระบบการติดตามการบริหารจัดการ โดยจะมีการติดตามการบริหารจัดการในชุมชนที่เข้าร่วมโครงการ ว่ามีระบบการบริหารจัดการอย่างไร เพื่อให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพและเดินเร็วขึ้น

4. วางระบบการออมของชุมชนใหม่ ที่มีแผนจะเข้าร่วมโครงการ โดยใช้กลุ่มย่อยเป็นเครื่องมือในการระดมการออม ซึ่งจะสะดวกและได้ผลมากกว่าการระดมการออมแบบกลุ่มใหญ่เหมือนที่ผ่านมา ซึ่งจะทำให้การระดมทุนสามารถทำได้อย่างรวดเร็วมากยิ่งขึ้น

□□□

ชุมชนโพธิ์วราราม

ประวัติความเป็นมา

นายอุดม แก้วเขียว ประธานกองทุนหมู่บ้านชุมชนโพธิ์วราราม เล่าถึงประวัติความเป็นมาของชุมชนโพธิ์วรารามให้ฟังว่า ชุมชนสร้างขึ้นเมื่อประมาณ ปี 2490 ในสมัยที่พระอาจารย์วิเชียรเป็นเจ้าอาวาสวัดองค์แรก ต่อมาได้ลาสิกขา ชาวบ้านจึงได้นิมนต์พระครูโพธิ์ธรรมาเป็นเจ้าอาวาสตั้งแต่ 12 มิถุนายน 2507 จนถึงปัจจุบัน

พื้นที่ตั้งของชุมชนโพธิ์วรารามเดิมเป็นพื้นที่นาสระน้ำเป็นที่ลุ่ม โดยมีผู้บริจาคที่ดินให้กับวัดประมาณ 6-7 ไร่ ซึ่งต่อมามีชาวบ้านที่อยู่บริเวณใกล้เคียงถูกไล่ที่ไม่มีที่อยู่อาศัย จึงได้มาขอแบ่งปันที่ดินกับวัด โดยชาวบ้านจ่ายค่าเช่าให้กับวัดเป็นรายเดือนๆ ละ 5-10 บาท และได้มีชาวบ้านมาอาศัยอยู่มากขึ้นเรื่อยๆ

ในปี 2532 เทศบาลเมืองอุดร ได้มีการเลือกประธานชุมชน ซึ่งในขณะนั้น นายธีรพงษ์ เลาวรัตน์ ได้เป็นประธานชุมชนโพธิ์วรารามคนแรก และได้มีการตั้งชื่อชุมชนชื่อว่า “ชุมชนโพธิ์วราราม” และใช้ชื่อนี้มาจนถึงปัจจุบัน

ในปี 2534 นายบัน วงศ์คำด้วง ขึ้นเป็นประธานชุมชนคนต่อมา จนถึงปี 2541 นางพิศมัย ฉลาดกิจ ขึ้นดำรงตำแหน่งประธานชุมชนมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งทางวัดได้เปลี่ยนการเก็บเงินค่าเช่าที่ดินเป็นตารางเมตรๆ ละ 10 บาท

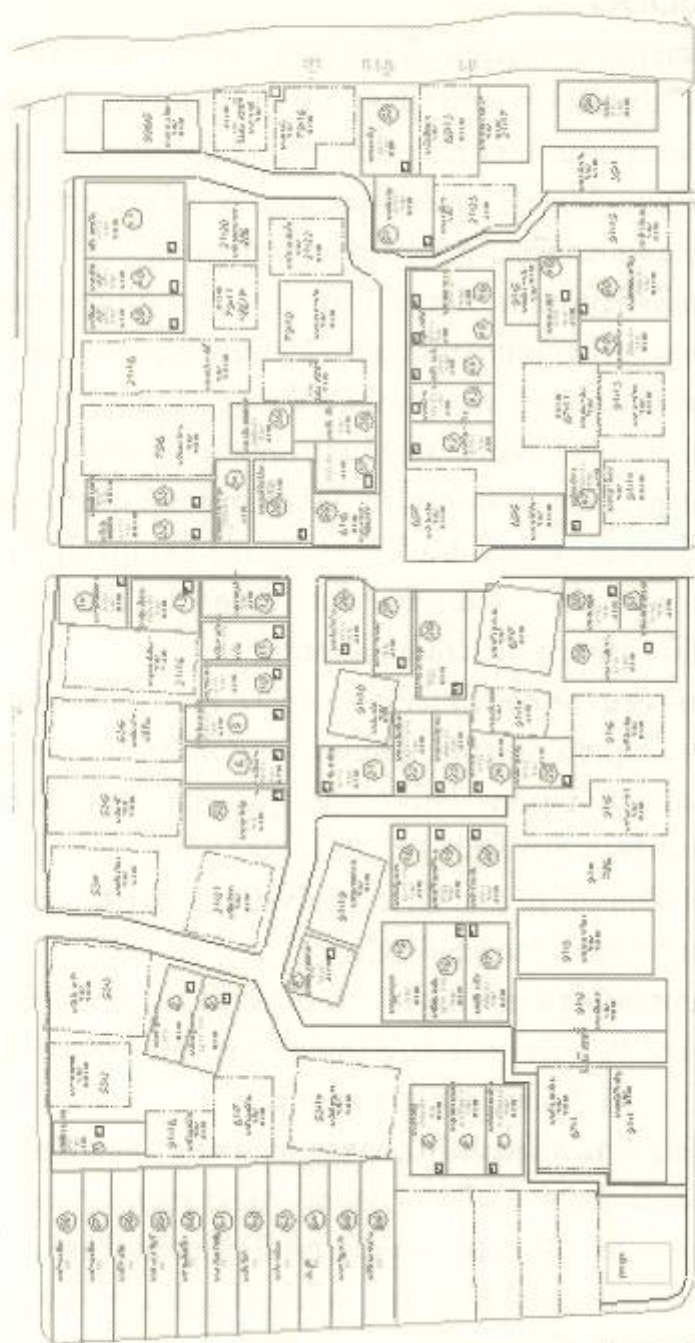

ต่อไป โดยให้ทนายของวัดเป็นผู้เก็บเงินให้กับวัด

ชาวบ้านในชุมชนโพธิ์วรรณารามส่วนใหญ่มีอาชีพกรรมกร บ้างก็ถีบสามล้อ และรับจ้าง ซึ่งรายได้ที่ได้รับแค่พออยู่พอกิน ความเป็นอยู่ของชุมชนมีลักษณะ การพึ่งพากันแบบเครือญาติ เหมือนพี่เหมือนน้อง มีความรัก ความอบอุ่น รวมทั้งมีการช่วยเหลือดูแลกันเองในชุมชน เช่น มีการแนะนำอาชีพกับชาวบ้านที่ว่าง งาน การดูแลผู้สูงอายุในชุมชน ทั้งในเรื่องที่อยู่อาศัย และสวัสดิการให้แก่ผู้สูงอายุ ในชุมชน การช่วยสอดส่องดูแลเด็กๆ ในชุมชนให้ห่างไกลและปลอดภัยจากยา เสพติด รวมทั้งสมาชิกในชุมชนจะมีส่วนร่วมในการดูแลช่วยเหลือ หรือการพัฒนา ชุมชนให้ดีขึ้น ซึ่งมีการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ขึ้นในชุมชน โดยสมาชิกจะเข้ามามี ส่วนร่วมในการดำเนินงานในลักษณะต่างๆ กัน

ผังการจัดสรรที่ดินชุมชนใหม่โพธิ์ไทรรวม 109 หลังคาเรือน ประชากร 551 คน

1568-1616

[illegible]

1

☐ Yes ☐ No

[illegible]

U

—

กิจกรรมชุมชน

- **กลุ่มคณะกรรมการชุมชน** มีกรรมการจำนวน 15 คน มีการแบ่งหน้าที่กันทำเป็นฝ่ายต่างๆ เช่น ฝ่ายปกครอง ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายประชาคมเป็นต้น โดยคณะกรรมการชุมชนจะทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลทุกข์สุขของชุมชน โดยจะมีการประสานกับเทศบาล หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้กับชุมชน
- **กลุ่มสตรีศรีเทศบาล** มีสมาชิกจำนวน 12 คน เป็นการรวมกลุ่มเพื่อการพัฒนาอาชีพ โดยกลุ่มมีการรวมเงินเพื่อนำไปลงทุน และมีการรวมกันทำผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น การทำปลาข้าวบอง แหนมหมู ปลาแดดเดียว กล้วยอบเนย ฯลฯ ออกจำหน่ายในสถานที่ต่างๆ ซึ่งทางเทศบาลได้เป็นผู้สนับสนุนในเรื่องการจัดจำหน่าย โดยได้ประสานห้างสรรพสินค้า ร้านค้า หรือช่องทางจำหน่ายในที่ต่างๆ รวมทั้งเชื่อมโยงนโยบายภาครัฐ เรื่อง 1 ผลิตภัณฑ์ 1 ตำบลเข้ามาด้วย ซึ่งผลกำไรที่ได้จากการจำหน่ายสินค้าก็มีการนำมาแบ่งปันกันในกลุ่มสมาชิก
- **กลุ่มเยาวชนรักอุดร** มีสมาชิกจำนวน 12 คน เป็นกลุ่มวัยรุ่นซึ่งเป็นลูกหลานในชุมชน และมีความสนใจทำงานร่วมกับชุมชน โดยเด็กๆ จะมาร่วมทำงานกับชุมชน เช่น การช่วยดูแลแขกบ้านแขกเรือนเวลาที่มีกิจกรรมหรืองานประเพณีต่างๆ หรือบางครั้งเด็กๆ ก็จะมีกิจกรรมการเล่นกีฬาด้วยกัน เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และช่วยป้องกันปัญหายาเสพติดไปในขณะเดียวกัน
- **กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข** มีสมาชิกจำนวน 10 คน ทำหน้าที่ดูแลเรื่องสุขภาพอนามัย การเจ็บไข้ได้ป่วยของชุมชน โดยสมาชิกกลุ่ม 1 คน จะทำหน้าที่ดูแลชุมชน 12 หลังคาเรือน
- **กลุ่มผู้ประสานพลังแผ่นดินเอาชนะยาเสพติด** มีสมาชิกจำนวน 25 คน กลุ่มมีหน้าที่สำคัญคือ ทำหน้าที่ “เฝ้าขมวดชุมชน” หมายถึงเป็นผู้สังเกตดูแลพฤติกรรมของคนในชุมชนมิให้ไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด โดยจะมีการประสานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยเหลือหากเกิดปัญหาเสพติดขึ้นในชุมชน
- **กลุ่ม อ.พ.ป.ร.** มีจำนวนสมาชิก 12 คน ทำหน้าที่เป็นจักรยานสายตรวจในชุมชน

- **กลุ่มขายศรีสู่ขวัญ** กิจกรรมหลักคือ การทำพานบายศรี การทำดอกไม้สดหน้าศพ ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นที่นิยมในตลาด และสามารถทำรายได้ให้กับชาวบ้านเป็นอย่างดี
- **กลุ่มผู้สูงอายุ** มีสมาชิกประมาณ 20 คน โดยจะมาร่วมกันทำดอกไม้จันทน์ ซึ่งผู้สูงอายุก็จะมีรายได้จากการขายดอกไม้จันทน์ และกิจกรรมสามารถเพิ่มชีวิตชีวา สร้างคุณค่าให้กับผู้สูงอายุ เพราะผู้เฒ่าผู้แก่ทุกคนได้มาพูดคุยกัน ได้มาทำกิจกรรมร่วมกัน และมาออกกำลังกาย “รำไม้พลอง” เป็นการสร้างเสริมสุขภาพให้แข็งแรงขึ้นด้วย
- **กลุ่มออมทรัพย์** ซึ่งมีนางประมวล พรหมดี เป็นประธานกลุ่ม ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 9 เม.ย. 2539 โดยเริ่มจากสมาชิกจำนวน 71 คน มีเงินออมอยู่ประมาณ 11,400 บาท ปัจจุบันมีสมาชิกจำนวน 124 คน มีเงิน

“ชาวบ้านในชุมชนโพธิ์หวาสามส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม บ้างก็เฝ้าสามล้อและรับจ้าง ซึ่งรายได้ที่ได้ก็ใช้แค่พออยู่พอกิน ความเป็นอยู่ของชุมชนมีลักษณะการพึ่งพิงพากันแบบเครือญาติ เหมือนพี่เหมือนน้อง มีความรัก ความอบอุ่น รวมทั้งมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเองในชุมชน”

ออมเพิ่มขึ้นถึง 160,974 บาท หลังจากนั้นชาวบ้านเกิดคำถามขึ้นว่า จะทำอย่างไรให้ได้มีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง จึงพากันออมเพื่อที่อยู่อาศัย

บ้านมั่นคงชุมชนโพธิ์วราราม

การดำเนินการตามโครงการบ้านมั่นคง เริ่มเกิดรูปธรรมมากขึ้นหลังจากที่ กรรมการชุมชนได้มีการชี้แจงทำความเข้าใจกับชาวชุมชน เพื่อนำไปสู่การวางแผน ในการทำงานร่วมกัน ดังนี้

1. การออมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัย โดยชาวชุมชนได้พัฒนากลุ่มออมทรัพย์ ที่มีอยู่เดิมให้เป็นการออมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัย โดยการออมทุกเดือนๆ ละ 100 บาทเป็นอย่างน้อย ซึ่งปัจจุบันครอบคลุมสมาชิกทั้งหมดที่เข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงแล้ว

2. การจัดระบบการดูแลซึ่งกันและกันในชุมชน ชุมชนโพธิ์วราราม มีจำนวน 148 ครัวเรือน 144 หลังคาเรือน มีสมาชิก 602 คน โดยมีโซนชุมชน แอ๊ด 113 ครอบครัวยุติเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง ในชุมชนมีการแบ่งเป็น 6 โซน ได้แก่ โซนบ้านในฝัน ชุมชนคนจนในเมือง มีประมาณ 10-20 หลังคาเรือน, โซนรวมน้ำใจมี 16 หลังคาเรือน, โซนจิตพัฒนามี 20 หลังคาเรือน, โซนพิมาน ในฝัน, โซนสุขสบาย และโซนท้ายซอยในฝัน

โดยการแบ่งโซนจะใช้เขตถนนเป็นตัวแบ่งอย่างง่าย ๆ ชื่อของแต่ละโซนนั้น ชุมชนจะเป็นผู้คิดและตั้งขึ้นเอง ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือดูแลกันเองในชุมชน โดยแต่ละโซนจะมีการแบ่งหน้าที่ช่วยกันรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ กัน เช่น กลุ่มคณะทำงานโครงการบ้านมั่นคง กลุ่มผู้รับผิดชอบเรื่องการออมทรัพย์ของชุมชน กลุ่มผู้รับผิดชอบดูแลปัญหายาเสพติด เป็นต้น ซึ่งจะเป็นการแบ่งเบาภาระหน้าที่ของประธานกลุ่มในชุมชน แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นแต่ละโซนก็มีการประสานเชื่อมโยงกัน เพราะในบางครั้งปัญหาหรือเรื่องต่างๆ อาจหนักหน่วงเกินกว่าแต่ละโซนจะรับไว้ได้แต่เพียงลำพัง จำเป็นที่ทุกโซนในชุมชนต้องเข้ามาร่วมช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยใช้วิธีการ “ไต่” กันในที่ประชุมใหญ่ของชุมชน ซึ่งถือเป็นวิธีการที่ดีที่ทำให้เกิดการวิเคราะห์หาสาเหตุแห่งปัญหา และค้นหาแนวทางการแก้ไขได้อย่างถูกต้องและรอบด้าน ซึ่งเป็นวิธีที่นำมาใช้กับโครงการบ้านมั่นคงด้วย

“แต่ละโซนจะมีการแบ่งหน้าที่ช่วยกันรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ กัน เช่น กลุ่มคณะทำงานโครงการบ้านมั่นคง กลุ่มผู้รับผิดชอบเรื่องการออมทรัพย์ของชุมชน กลุ่มผู้รับผิดชอบดูแลปัญหายาเสพติด”

* ไต่ : เป็นภาษาถิ่นอีสาน หมายถึงการพูดคุยถกเถียงกันด้วยเหตุผลเพื่อหาข้อสรุป

3. การสำรวจความต้องการของชุมชน โดยได้มีการสำรวจชุมชนแล้วนำไปสู่การปรึกษาหารือเรื่องการปรับปรุงชุมชนให้ดีขึ้น จะมีการปรับปรุงทางเดินภายในชุมชน เพื่อการคมนาคมที่สะดวกมากขึ้น การสร้างศาลากลางชุมชนซึ่งจะต้องมีการรื้อถอนห้องแถวและบ้านในชุมชนออกบางส่วน ซึ่งชุมชนก็ยินยอมพร้อมให้ดำเนินการได้

4. การร่วมกันออกแบบผังชุมชน นอกจากจะมีเจ้าหน้าที่พอช. ที่เข้าไปทำความเข้าใจกับชุมชนแล้ว ยังมีสถาปนิกชุมชนเข้าไปร่วมทำงานกับชุมชน โดยสถาปนิกจะเข้าไปรับทราบปัญหาและความต้องการของชุมชนเพื่อนำไปออกแบบ ซึ่งเดิมชุมชนมีสภาพบ้านที่ไม่เป็นระเบียบ มีความเป็นอยู่แออัด ก็จะต้องรื้อถอนบ้านบางหลังออกเพื่อลดความแออัด เป็นต้น

จาก 113 ครอบครัวที่เข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคง ได้เข้ามาร่วมพูดคุย ปรึกษาหารือในการพัฒนาที่อยู่อาศัยร่วมกัน ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนชุมชน ร่วมออกแบบบ้าน ร่วมค้นหาความต้องการของชุมชนเอง ต้องการต้นไม้เพิ่มความร่มรื่นในชุมชน ต้องการศาลากลางบ้านเพื่อใช้เป็นสถานที่ประชุมพูดคุย หรือจัดกิจกรรมในงานประเพณีต่างๆ ของชุมชน รวมทั้งต้องการให้มีกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนมาร่วมกันทำต่อไป เช่น การรวมกลุ่มเพื่อทำอาชีพ การรวมกลุ่มเพื่อการออมทรัพย์ เป็นต้น

ความฝันหรือความคาดหวังของชุมชนต่อโครงการบ้านมั่นคงมีให้เห็นอยู่หลากหลาย เป็นฝันที่ชุมชนกำลังพยายามร่วมกันทำและร่วมกันต่อฝันของตนให้เป็นภาพใหญ่ของชุมชนร่วมกัน ชุมชนฝันอยากให้โครงการบ้านมั่นคงเป็นโครงการที่จะแก้ปัญหาความแออัดของชุมชน สามารถพัฒนาที่อยู่อาศัยและยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้น ชุมชนอยากมีบ้านขนาดเพียงพออยู่แต่ความสวยงามและเป็นระเบียบเรียบร้อยยังเป็นความปรารถนาของชุมชน ต้นไม้ดอกไม้ที่พอจะให้ความรื่นรมย์ ถนนหนทางไปมาหาสู่จากบ้านสูงไปบ้านต่ำยังเป็นเรื่องสำคัญ และศาลาพักผ่อนสำหรับคนเฒ่าคนแก่ หรือสนามเล็กๆ ให้เด็กเล่นในชุมชนก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่อยากมีไว้ และที่สำคัญที่ชุมชนยังคงต้องการมีไว้ อยู่คู่กับชุมชนเสมอคือ การเกื้อหนุนพึ่งพาซึ่งกันและกันในชุมชน รวมถึงความรักอันจะนำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจในชุมชน และหากจะถือเอาความสำเร็จของโครงการบ้านมั่นคง คงต้องดูที่ความมั่นคงของชุมชนเป็นสำคัญ บ้านที่ได้คงไม่ได้มีความหมายแค่คำว่าบ้าน แต่หมายถึงที่รวมไว้ซึ่งความรัก ความรู้สึกเป็นเจ้าของ และกำลังความสามารถของชุมชนที่ร่วมคิด ร่วมลงมือทำด้วยตนเอง ซึ่งเป็นความหมายที่ยิ่งใหญ่และมีคุณค่ายิ่งสำหรับชุมชน

5. การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค หลังจากได้ทำการออกแบบผังชุมชนเสร็จแล้ว ต่อมาชาวชุมชนก็ได้ดำเนินการเสนอขอของบสนับสนุนการพัฒนาระบบ

สาธารณูปโภคจาก พอช. จำนวน 5,085,000 บาท หลังจากได้รับการอนุมัติแล้ว ทางชุมชนได้นำงบดังกล่าวมาดำเนินการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค โดยเทศบาลนครอุดรธานีช่วยอำนวยความสะดวกในการถมดินปรับพื้นที่ วัดที่ จัดฝัง และตัดถนนภายในชุมชน ส่วนแรงงานนั้นใช้แรงงานภายในชุมชนช่วยกันทำ

6. ลงมือก่อสร้างบ้าน ต่อมาทางชุมชนได้ดำเนินการขอสินเชื่อเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยจาก พอช. โดยได้เสนอขอสินเชื่อสองงวด จำนวน 16,394,945 บาท ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 2 สำหรับบ้านที่จะปรับปรุงและสร้างใหม่ 95 หลัง โดยมีบ้านที่ไม่ต้องปรับปรุง 18 หลัง จากนั้นชาวชุมชนก็ได้ลงมือก่อสร้างบ้านมั่นคงทันที โดยใช้แรงงานในชุมชนเป็นหลัก เพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ยังมีการ “เอาแรง” กันด้วย เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะในรายของชาวชุมชนที่มีงบประมาณน้อย ซึ่งการเอาแรงกันนั้นนับเป็นวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของชาวอีสาน เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน

ในการก่อสร้างบ้านนั้น แบบบ้านที่ชาวชุมชนเลือกมี 2 แบบ คือ บ้านเดี่ยว 2 ชั้น กับตึกแถว 2 ชั้น รวมทั้งหมดจำนวน 95 หน่วย ซึ่งการดำเนินการใกล้จะเสร็จสมบูรณ์แล้ว

นอกจากการสร้างบ้านแล้ว ทางชุมชนได้จัดสร้าง “บ้านกลาง” ขึ้นมา 1 หลัง ขนาด 2 ห้อง สำหรับให้คนที่ไร้ญาติขาดมิตรได้พักอาศัย ซึ่งปัจจุบันบ้านกลางหลังนี้ มีผู้สูงอายุที่เป็นหญิงพักอยู่ 2 คน โดยทางชุมชนได้ช่วยหาเบี้ยยังชีพมาสนับสนุนให้ด้วยเดือนละ 300 บาทต่อคน เพื่อแบ่งเบาภาระและช่วยเหลือเกื้อกูลให้ผู้สูงอายุที่ไร้ญาติได้ใช้ชีวิตอยู่อย่างมีความสุขและไม่รู้สึกโดดเดี่ยว

สำหรับเรื่องที่ดินซึ่งเป็นที่ดินของวัดโพธิ์วรารามนั้น ได้มีการลงนามเช่ากับวัดเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2546 โดยเริ่มแรกจะมีสัญญาเช่า 3 ปี (เนื่องจากอำนาจของวัดทำได้เพียง 3 ปี) จากนั้นก็จะเดินเรื่องขอเช่าระยะยาวจากกรมการศาสนาต่อไป ซึ่งคาดว่าจะไม่น่าจะมีปัญหาเพราะชุมชนกับวัดพึ่งพาต่อกันมานาน

นางพิศมัย จลาตกิจ ประธานชุมชนโพธิ์วราราม กล่าวว่า ตอนนี้น้ำบ้านมั่นคงของที่นี่ใกล้จะเสร็จสมบูรณ์แล้ว ที่ผ่านมาชาวชุมชนได้ร่วมแรงร่วมใจกันทำงานอย่างหนักมาตลอด จากเดิมที่ไม่รู้ว่าบ้านมั่นคงคืออะไร ทำแล้วจะเกิดอะไรขึ้น พอถึงตอนนี้ทุกคนได้รู้แล้วว่าบ้านมั่นคงคืออะไร และให้อะไรแก่พวกเราบ้าง

“สิ่งที่เราได้รับจากบ้านมั่นคง นอกจากได้บ้านที่พักอาศัยอย่างมั่นคง ได้ระบบสาธารณูปโภคที่ได้มาตรฐานที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมแบบหน้ามือเป็นหลังมือ มีสิ่งแวดล้อมที่ดีแล้ว และสิ่งที่สำคัญไปกว่านั้น ก็คือ การได้ใจกันได้เห็นใจกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันของชาวชุมชน โดยเฉพาะในช่วงที่กำลังก่อสร้างบ้าน และย้ายไปพักชั่วคราวอยู่ที่วัด ทำให้ชาวชุมชนมีความรักใคร่และเห็นอกเห็นใจกันมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นความงดงามที่ประทับอยู่ในความทรงจำของทุกๆ คนตลอดเวลา” นางพิศมัยกล่าว

ชุมชนโพธิ์ทอง

ความเป็นมาและสภาพความเป็นอยู่

ชุมชนโพธิ์ทอง ตั้งอยู่ในตำบลหมากแข้ง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี เมื่อปี พ.ศ. 2509 พื้นที่ชุมชนโพธิ์ทองขึ้นอยู่กับหมู่บ้านหนองเตาเหล็ก หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านเลื่อม อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ซึ่งต่อมาภายหลังในปี พ.ศ. 2518 ได้ยกระดับเป็นเขตสุขาภิบาลโพธิ์สว่างร่วมกับหมู่บ้านอื่นในตำบลเลื่อม และตำบลนาดีส่วนหนึ่ง

ในปี พ.ศ. 2536-2537 เทศบาลเมืองอุดรฯ ขยายเขตการปกครองเป็น เทศบาลนครอุดรธานี มีชุมชนประมาณ 51 ชุมชน ซึ่งชุมชนโพธิ์ทองเป็น 1 ใน 51 ชุมชนดังกล่าว ต่อมาชุมชนโพธิ์ทองได้แยกตัวออกมาจากชุมชนหนองเตาเหล็ก โดยจัดให้มีคณะกรรมการบริหารชุมชนขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2538 โดยประธานชุมชนคนแรก คือ นายบุญหนา แสงสวาท

จากคำบอกเล่าของชาวบ้านชุมชนโพธิ์ทอง และจากข้อมูลของชุมชนที่ได้มีการทำบันทึกไว้ ทำให้เราทราบประวัติความเป็นมาของชุมชนพอสังเขปว่า ชาวชุมชนหลายครอบครัวอพยพมาจากต่างท้องถิ่น ทั้งจากท่าบ่อ หนองคาย ร้อยเอ็ด สกลนคร อุบลราชธานี และหมู่บ้านต่างๆ ในจังหวัดอุดรธานี เข้ามาอยู่อาศัย

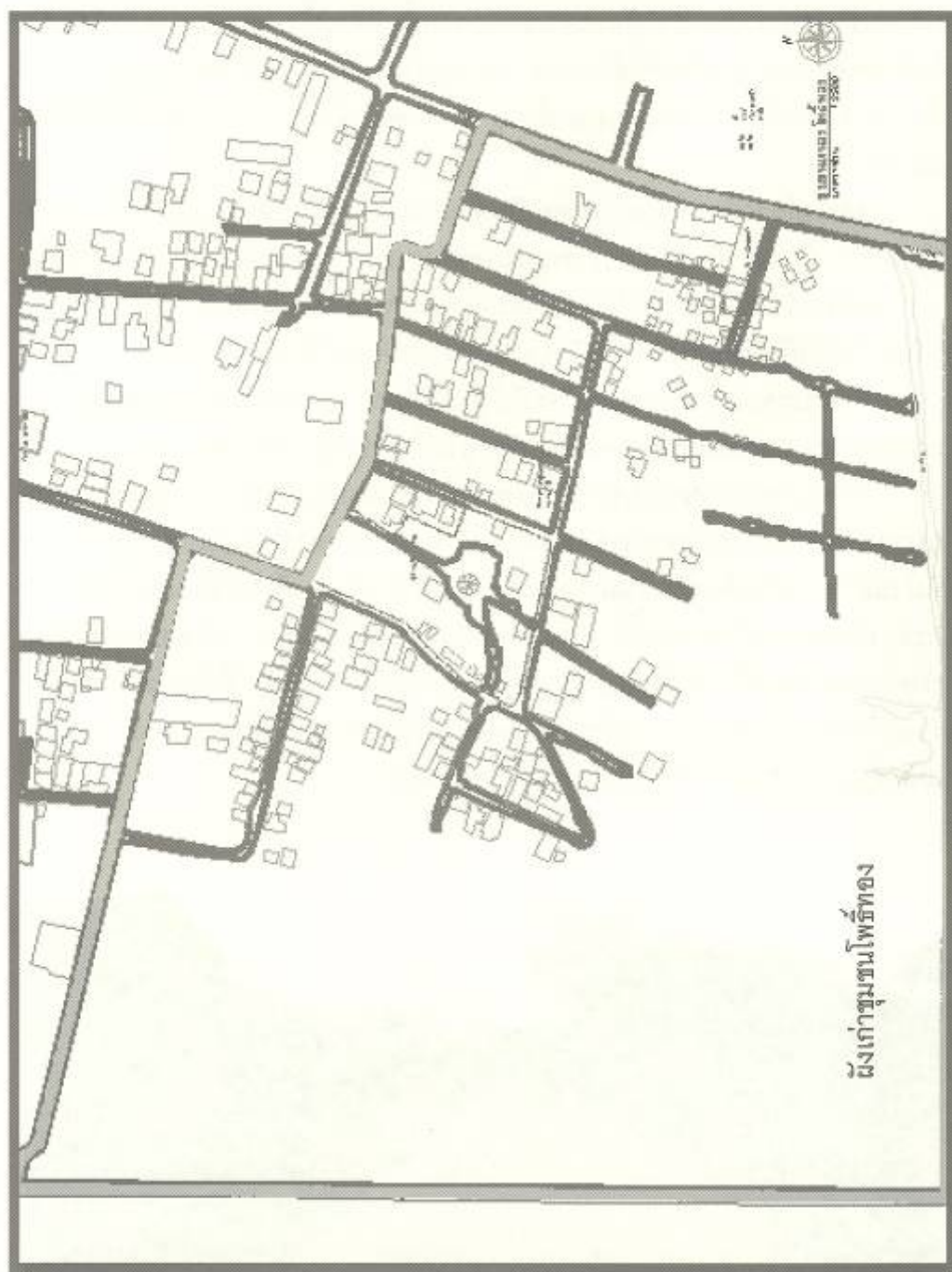
บริเวณปาดาลซึ่งเป็นทุ่งนา ต่อมามีการไล่ที่บริเวณนั้น ชาวบ้านจึงย้ายมาอยู่บริเวณข้างสนามบิน ซึ่งก็ต้องอพยพออกจากพื้นที่อีกครั้ง เพราะเทศบาลได้แจ้งให้ย้ายออกเพราะเป็นพื้นที่ที่อันตราย ไม่เหมาะสำหรับการอยู่อาศัย และยังมีการย้ายอีก 1-2 ครั้ง กว่าจะอพยพมาตั้งอยู่ ณ ชุมชนโพธิ์ทองในปัจจุบันซึ่งเป็นที่ยอมรับของเอกชน

ต่อมาชาวบ้านย้ายเข้ามาอยู่เป็นจำนวนมาก ทำให้ต้องอยู่กันอย่างแออัด น้ำ-ไฟฟ้า บ้านเลขที่ และสาธารณูปโภคของชุมชนส่วนใหญ่ยังเข้าไม่ถึง มีเพียง 4-5 หลังเท่านั้นที่มีบ้านเลขที่เป็นของตนเองสามารถขอใช้ไฟฟ้ามาได้ ซึ่งบ้านที่มีน้ำ-ไฟฟ้าก็ได้เชื้อเพลิงให้ชาวบ้านมาต่อน้ำ-ไฟฟ้าไปใช้ได้

สำหรับฤดูฝนพื้นที่ในชุมชนก็จะมีน้ำท่วมขังมาก ทำให้การสัญจรไปมาไม่สะดวกลำบาก และต้องอพยพหนีน้ำไปพักอยู่ในพื้นที่ของโรงเรียนเทศบาลแปด

ภาพบรรยากาศความซบมุนของชาวบ้านที่ต้องขนย้ายข้าวของหนีน้ำกันให้วุ่นวายยังเป็นภาพที่ปรากฏชัดตติดาชาวบ้านมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งหลายครั้งที่ผ่านมามีชาวบ้านต้องตื่นขึ้นมากลางดึกตอนตี 3 ตี 4 เพื่อลุกขึ้นมาเก็บหม้อไห กระละมังที่ลอยเคว้งไปตามน้ำ บ้างก็หอบลูกเต้ากระเด่งหนีน้ำ บ้านบางหลังต้องพังครืนลงมาโดยที่ไม่ทันได้เก็บอะไร เหตุการณ์ความยากลำบากที่เป็นประสบการณ์ร่วมกันของคนในชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความรัก ความสามัคคี และมีการช่วยเหลือดูแลกันเป็นอย่างดีภายในชุมชนมาโดยตลอด

ผังเก่าชุมชนโพธิ์ทอง

ผังใหม่ของชุมชนโพธิ์ทอง

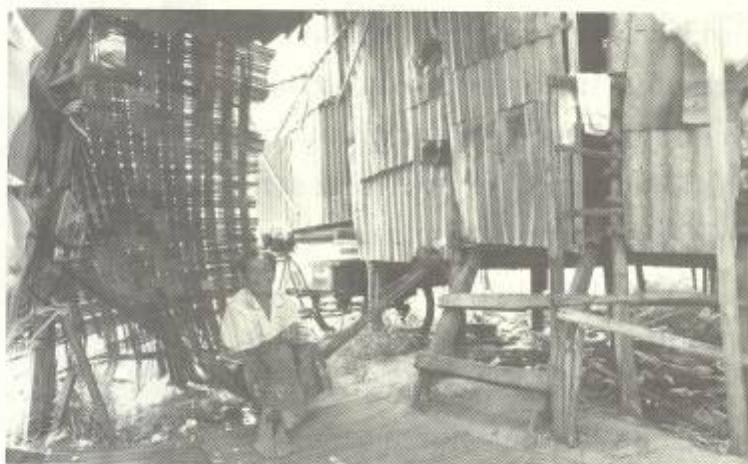

กิจกรรมชุมชน

1. กลุ่มออมทรัพย์ ต่อมาคณะกรรมการชุมชน ได้มีการปรึกษาหารือเรื่องการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้น โดยใช้ชื่อ “กลุ่มออมทรัพย์พรมรังษี” ซึ่งก่อนการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์นี้ได้มีการพูดคุยประชุมหารือกันหลายครั้ง โดยมีการทำความเข้าใจเรื่องวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมา เพราะ “การพัฒนาชุมชนต้องเริ่มที่การพัฒนาเศรษฐกิจก่อน ชุมชนต้องรู้จักออม รู้จักประหยัด รู้จักสะสมทรัพย์เพื่ออนาคตข้างหน้า เมื่อผู้คนมีระบบเศรษฐกิจดี เมื่อทุกคนมีความเป็นอยู่ดี การจะพัฒนาอะไรก็ง่ายขึ้น”

กลุ่มออมทรัพย์พรมรังษี จึงได้เกิดขึ้นโดยมีการรวบรวมผู้สนใจประมาณ 50 คน ได้มีการประชุมสมาชิกเพื่อสรรหาประธาน เลขานุการ และคนทำงานในตำแหน่งต่างๆ รวมทั้งร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ คุณสมบัติของสมาชิก และข้อบังคับของกลุ่มขึ้นเมื่อ 30 เมษายน 2544 โดยมีการเปิดรับสมัครสมาชิกครั้งแรกเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2544 มีผู้สมัครครั้งแรก 17 คน มีการออมเงินครั้งแรก 1,650 บาท ปัจจุบันมีสมาชิก 79 คน มีเงินออม 8,750 บาท

การกู้ของสมาชิกจะกู้ครั้งละ 2,000-5,000 บาท แล้วแต่ความจำเป็น ซึ่งต้องเสียดอกเบี้ยให้กลุ่มร้อยละ 2 บาทต่อเดือน ซึ่งการดำเนินงานของกลุ่ม ออมทรัพย์พหุประสงค์ได้มีการประสานเชื่อมโยงกับกลุ่มออมทรัพย์พัฒนาอุดรธานี เพื่อสมัครเข้าเป็นสมาชิกเครือข่าย โดยทางเครือข่ายได้ให้ความช่วยเหลือในด้าน เอกสาร วิธีการ และข้อมูลในเรื่องต่างๆ รวมทั้งประสานหน่วยงานในท้องถิ่นเข้าร่วมเป็นที่ปรึกษาของกลุ่มด้วย

“เหตุการณ์ความยากลำบากทำให้เป็นประสบการณ์
ร่วมกันของคนในชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความรัก
ความสามัคคี และมีการช่วยเหลือ
ดูแลกันเป็นอย่างดีมาโดยตลอด”

2. อาชีพและรายได้ ชาวบ้านในชุมชนโพธิ์ทองมีรายได้ประมาณเดือนละ 2,000-3,000 บาท โดยชาวบ้านส่วนใหญ่ทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยการเก็บเศษขยะ มีรายได้วันละ 50-70 บาท บ้างก็ทำอาชีพก่อสร้าง รับจ้างดำนา หรือค้าขายเล็กๆ น้อยๆ ในชุมชน นอกจากนี้ยังมีอาชีพการสานตะกร้า ซึ่งชาวบ้านจะมารวมตัวกันสาน (ของใครของมัน) รวมตัวกันสอนถ่ายทอดวิธีการทำซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดเป็นเวทีการการพูดคุยโดยธรรมชาติที่ไม่ต้องมีการจัดเตรียมแต่อย่างใด

ปัจจุบันชุมชนโพธิ์ทองมีประชากรอยู่อาศัยประมาณ 50 หลังคาเรือน ซึ่งขณะนี้เจ้าของที่ดินต้องการเอาที่ดิน จึงทำให้ชุมชนเกิดความไม่มั่นคงในที่อยู่อาศัย

บ้านมั่นคงของชุมชนโพธิ์ทอง

โครงการบ้านมั่นคงนั้น เริ่มขึ้นมาจากที่ชุมชนได้รับทราบข้อมูลมาว่ามี “โครงการบ้านมั่นคง” โดยทางเทศบาลประสานให้ประธานชุมชนทั้ง 50 ชุมชนเข้าร่วมประชุมเพื่อทราบถึงรายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับโครงการ ซึ่งภายหลังจากการประชุม ประธานชุมชนได้มีการประสานแจ้งข้อมูลไปยังลูกบ้านแต่ละคนได้รับทราบ ซึ่งชาวชุมชนก็ได้มีการมาร่วมพูดคุยเกี่ยวกับโครงการ จึงได้มีแผนการทำงานร่วมกันเป็นขั้นตอนคือ ในระหว่างที่ชาวชุมชนมีกิจกรรมการอบรมทรัพย์ ก็เป็นโอกาสให้มาพบปะพูดคุยกัน ชาวบ้านได้ร่วมพูดคุยเกี่ยวกับโครงการบ้านมั่นคง ทำให้เจ้าหน้าที่ พอช. และสถาปนิกชุมชนได้ร่วมมาพูดคุยทำความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการมากขึ้น มีการชวนชาวบ้านร่วมคิด ร่วมวางแผนงาน โดยมีกระบวนการในการทำงาน ดังนี้

1. มีการจัดตั้งคณะกรรมการประสานงานบ้านมั่นคง ประกอบไปด้วยชาวบ้านในชุมชน ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานกับชาวบ้าน หน่วยงานต่างๆ และเป็นกลุ่มเจรจาที่ดิน โดยตั้งเป็นกรรมการดำเนินการประสานเจรจากับเจ้าของที่ดิน ซึ่งมีข้อสรุปว่าเจ้าของที่ดินได้ให้เวลาชาวบ้าน 3 เดือนเพื่อตกลงซื้อขายที่ดินในราคาตารางวาละ 3,000 บาท ซึ่งชุมชนก็พอใจกับราคานี้ และร่วมกันซื้อที่ดิน โดย 1 ครอบครัวจะใช้พื้นที่ประมาณ 12 ตารางวา

2. ต่อมาได้พัฒนากลุ่มออมทรัพย์เดิมจากที่ออมเป็นรายเดือน ปรับเป็นการออมรายวัน โดยออมกันวันละ 10 บาท ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับอาชีพและรายได้ที่ได้รับ ทำให้ได้เงินออมมากกว่าเดิม

“ชุมชนมีควมฝัน ต้องการมีบ้านมั่นคง มีน้ำประปา-ไฟฟ้า
บ้านเลขที่เป็นของตนเอง ต้องการมีชุมชนที่ร่มรื่น
ไปด้วยร่มเงาของต้นไม้ใหญ่เล็ก ปสกพิชต์กักินได้
ช่วยลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว ต้องการความสวยงาม
และเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชน”

โครงการบ้านมั่นคง เป็นโครงการที่ทำให้เกิดกระบวนการร่วมคิด ร่วมทำ ของชุมชน ทำให้ชาวชุมชนโพธิ์ทองร่วมกันสร้างความหวัง ชุมชนมีความผืนต้องการมีบ้านมั่นคง มีน้ำประปา-ไฟฟ้า บ้านเลขที่เป็นของตนเอง ต้องการมีชุมชนที่ร่มรื่นไปด้วยร่มเงาของต้นไม้ใหญ่เล็ก ปลุกพืชผักกินได้ ช่วยลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว ต้องการความสวยงามและเป็นระเบียบเรียบร้อยของชุมชน ต้องการทำเลที่เหมาะสมพอหาอยู่หากินได้ และต้องการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสักแห่งเพื่อรองรับเด็กๆ ในชุมชน นอกจากนั้นอยากเห็นหน่วยงานต่างๆ เข้ามาส่งเสริมอาชีพให้กับชาวบ้านโดยนำอาชีพเดิมของชุมชนขึ้นมาพัฒนาให้ดีขึ้น เช่น การพัฒนาอาชีพเก็บขยะของชุมชนให้ชุมชนกลายเป็นเจ้าเก็บขยะของตัวเอง หรือร่วมกันทำเป็นธนาคารขยะของชุมชนได้ในอนาคต รวมทั้งต้องการไม้ตรี ความมีน้ำใจของคนในชุมชนเป็นสำคัญ

ในวันที่ 24 ธันวาคม 2546 ได้มีการทำสัญญาซื้อขายที่ดิน 2 ไร่ 2 งาน 21 ตารางวา ระหว่างชุมชนโพธิ์ทองกับนางจรงค์ อธิธิโสภณกุล ในราคา 3.5 ล้านบาท หรือตารางละ 3 พันกว่าบาท กับอีกแปลงหนึ่งระหว่างชุมชนโพธิ์ทอง

กับนางสาวนภาพรพย์ เลิศปรีดากร ที่ดิน 3 งาน 8.7 ตารางวา ราคา 927,000 บาท หรือตารางวาละ 3 พันบาทถ้วน โดยที่ดิน 2 แปลงดังกล่าว ตั้งอยู่ใกล้ๆ กับที่ซึ่งชาวชุมชนโพธิ์ทองอาศัยอยู่เดิม รวมเนื้อที่ทั้งหมด 3 ไร่ 1 งาน 29.7 ตารางวา

ต่อมาในเดือนมีนาคม 2547 ได้มีการจัดตั้ง “สหกรณ์เคหสถานบ้านมั่นคงอุดรธานี (2547) จำกัด” ขึ้น โดยมีคณะกรรมการบริหารจำนวน 9 คน เพื่อจะได้เสนอขอสินเชื่อจาก พอช. จำนวน 4,427,000 บาท สำหรับนำเงินมาชำระค่าที่ดินให้กับเจ้าของที่ดิน

โดยตอนนี้สหกรณ์ฯ มีทุนหมุนเวียนอยู่ทั้งหมดประมาณ 600,000 บาท มีนายกมล ผือฮีเชวา เป็นประธานดำเนินงาน

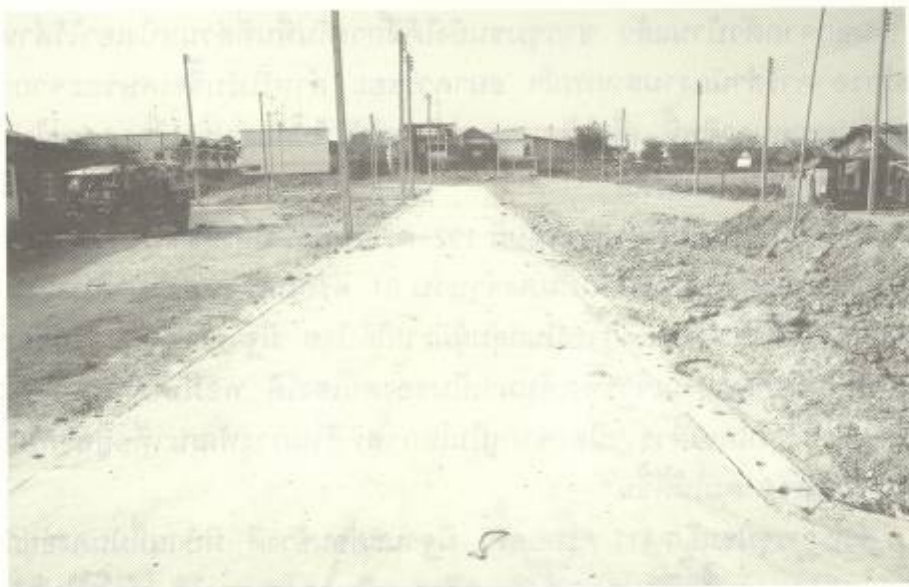
3. การวางผังชุมชนและออกแบบบ้าน โดยชาวชุมชนได้ช่วยกันออกแบบกันเอง มีสถาปนิกจากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานีเป็นพี่เลี้ยง ซึ่งมีการวางผังระบบสาธารณูปโภคภายในชุมชนร่วมกัน ทั้งระบบไฟฟ้า ประปา ถนน และระบบระบายน้ำ รวมทั้งร่วมกันออกแบบบ้านที่แต่ละคนเห็นว่ามีความเหมาะสม ทำให้ได้แบบบ้านที่มีความหลากหลาย แต่ส่วนใหญ่ชาวชุมชนจะเลือกแบบบ้านเดี่ยว 2 ชั้น ได้ทุนโล่ง เพื่อจะได้ช่วยลดค่าใช้จ่ายลง และสามารถที่จะสร้างต่อเติมได้ในภายหลัง

นอกจากตัวบ้านแล้ว ชาวชุมชนยังได้มีการกันพื้นที่ส่วนหนึ่งเอาไว้สำหรับก่อสร้างอาคารสำนักงานสหกรณ์ฯ ธนาคารขยะ สำหรับรับซื้อเศษขยะจากชาวชุมชนที่ประกอบอาชีพนี้ เพื่อให้ชาวชุมชนมีรายได้ ไม่ต้องไปขายไกล และไม่ต้องถูกพ่อค้าคนกลางเอาเปรียบ

อนึ่ง ในชุมชนโพธิ์ทองปัจจุบันมี 192 ครัวครัว มีประชากรประมาณ 768 คน แต่เข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงจำนวน 81 ครัวครัว ประมาณ 324 คน โดยชาวชุมชนที่เข้าร่วมโครงการเป็นกลุ่มผู้มีรายได้น้อย มีฐานะยากจน ไม่มีความสามารถจะซื้อที่ดินจากเจ้าของเดิมมาเป็นของตนเองได้ พอมีโครงการนี้ ก็เลยตัดสินใจเข้าร่วมโครงการ เนื่องจากเป็นโอกาสที่ดีในการพัฒนาที่อยู่อาศัยและคุณภาพชีวิตของตนให้ดีขึ้น

ส่วนชาวชุมชนอีก 111 ครัวครัว มีฐานะค่อนข้างดี มีบ้านที่มั่นคงอยู่ก่อนแล้ว และสามารถซื้อที่ดินจากเจ้าของเดิมมาเป็นของตนเองได้ ทำให้ไม่ได้เข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงด้วย แต่ก็สนับสนุนการทำงานของชุมชนร่วมกันอย่างเต็มที่ เข้าร่วมในทุกกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น เพราะอยู่ในชุมชนเดียวกัน และต้องการช่วยกันพัฒนาชุมชนของตนเองให้มีความน่าอยู่มากยิ่งขึ้น

4. พัฒนาระบบสาธารณูปโภค ภายหลังจากซื้อที่ดินมาได้และร่วมกันวางแผนชุมชนและออกแบบบ้านเรียบร้อยแล้ว ชาวชุมชนได้ประชุมปรึกษาหารือถึงแนวทางในการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคภายในชุมชน โดยชาวชุมชนได้ตกลงที่จะรื้อย้ายบ้านของตนออกไปสร้างที่พักชั่วคราวอยู่ในบริเวณใกล้ๆ กับที่ดินที่จะใช้สร้างบ้านมั่นคง เพื่อให้มีการปรับถมที่ดินในบริเวณเดิมขึ้นใหม่

จากนั้นชาวชุมชนได้ขอความสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคจาก พอช. โดยทาง พอช. ได้ทำการอนุมัติงบประมาณให้จำนวน 4,030,000 บาท สำหรับนำมาทำการปรับพื้นที่ การถมที่ การทำระบบประปา ไฟฟ้า ถนน และระบบระบายน้ำภายในชุมชน

สำหรับการดำเนินการนั้น ทางชุมชนได้ใช้วิธีประกาศหาผู้รับเหมามาทำการประกวดราคาในการดำเนินการ ซึ่งขณะนี้การพัฒนาระบบสาธารณูปโภคได้ดำเนินการเสร็จเรียบร้อยแล้ว ทั้งระบบไฟฟ้า ประปา ถนน และระบบระบายน้ำ โดยทางชุมชนได้แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมาควบคุมดูแล และตรวจรับงานในทุกขั้นตอน

นายกมล ผีอี่เขวา ประธานสหกรณ์เคหสถานบ้านมั่นคงอุดรธานี (2547) จำกัด กล่าวว่ สำหรับการก่อสร้างบ้านนั้น ตอนนี้กำลังอยู่ในช่วงของการทำเรื่อง

เสนอขอสินเชื่อเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยตามโครงการบ้านมั่นคงจาก พอช. ซึ่งกำลังอยู่ในช่วงของการดำเนินการ หากได้รับการอนุมัติสินเชื่อแล้ว ก็จะลงมือก่อสร้างบ้านหลังแรกทันที

“สิ่งที่ชาวชุมชนคาดหวังจากโครงการบ้านมั่นคง ก็คือ การมีที่อยู่ที่มั่นคง ไม่ต้องเร่ร่อน ลูกหลานมีหลักประกันเรื่องที่อยู่อาศัย ชาวชุมชนอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างมีความสุขบนพื้นฐานของความรักและความเมตตาต่อกัน รวมทั้งจะมีการส่งเสริมให้เกิดอาชีพในชุมชน เช่น การทอพรหมเช็ดเท้าขาย การทำแหนม ได้กรอก การปลูกพืชผักกินได้ ช่วยลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว และธนาคารขยะสำหรับรับซื้อขยะจากชาวชุมชนที่ทำอาชีพนี้ เพื่อให้ชาวชุมชนมีรายได้และมีความรักผูกพันกับชุมชนของตนเอง”

โครงการบ้านมั่นคง จึงเป็นโครงการที่ทำให้เกิดกระบวนการร่วมคิด ร่วมทำของชุมชน ทำให้ชาวชุมชนโพธิ์ทองมีชีวิตที่เต็มเปี่ยมด้วยความหวัง และร่วมกันสร้างความหวังเหล่านั้นให้เป็นความจริงขึ้นมาด้วยตนเอง เพื่อสร้างหลักประกันให้เกิดขึ้นกับลูกหลานในอนาคต

ชุมชนพาสูก

ความเป็นมา

เดิมถนนนเรศวร เป็นถนนสายอุดร-เมืองเลย จนถึงปี 2508-2509 ได้มีการก่อสร้างสนามบินจังหวัดอุดรธานีขึ้น มีการก่อสร้างกำแพงปิดกั้นถนนสายนี้ รถโดยสารสายอุดร-เมืองเลยได้ย้ายไปวิ่งหน้าวิทยาลัยพลฯ

ปี 2510 คุณยายแหว กับคุณตาผา ไตรทิพย์ ซึ่งขณะนั้นเป็นลูกจ้างของอาจารย์วิวัฒน์ ไครตบุตร ให้มาเช่าโรงเรียนซึ่งอยู่บริเวณโรงไม้หินของบริษัทยูคอน หลังจากคุณยาย คุณตา เข้ามาอยู่แล้วก็มีคุณตาทองมี ลินทอง เป็นครอบครัวที่สอง คุณตาเหล็น หาราศรี เป็นครอบครัวที่สาม และคุณยายทอง เพี้ยไครตแก้ว คุณยายทับ ดีเสมอ จึงย้ายเข้ามาอยู่ต่อมา

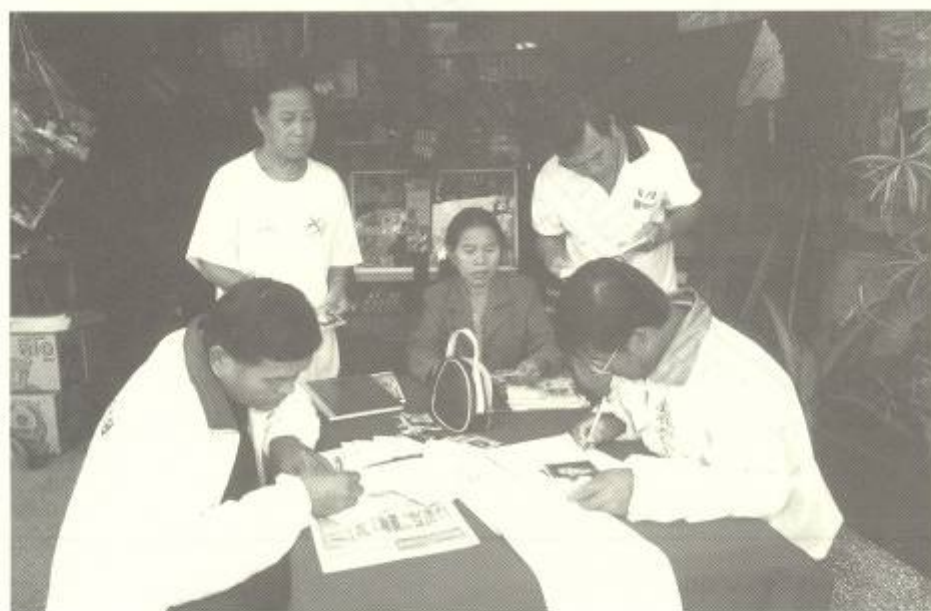
จากนั้นมาก็มีผู้คนย้ายเข้ามาอยู่อีกจำนวนมาก ชุมชนจึงได้ช่วยกันคิดร่วมกันตั้งชื่อชุมชนขึ้นมาโดยใช้ชื่อว่า “คุ้มผาสูก” ซึ่งตั้งตามชื่อคุณตาผา ไตรทิพย์ ซึ่งเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ที่เข้ามาอยู่ในชุมชนเป็นคนแรก เป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือและแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าหมู่บ้าน ซึ่งตาผาได้รับความไว้วางใจจากกำนันตำบลเชียงพิณมอบหมายให้เป็นสารวัตรกำนันด้วย คุณตาผาทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลทุกข์สุขของชาวบ้าน ทำให้คุณตาผาได้รับรางวัลบุคคลดีเด่นระดับตำบล ในสาขา

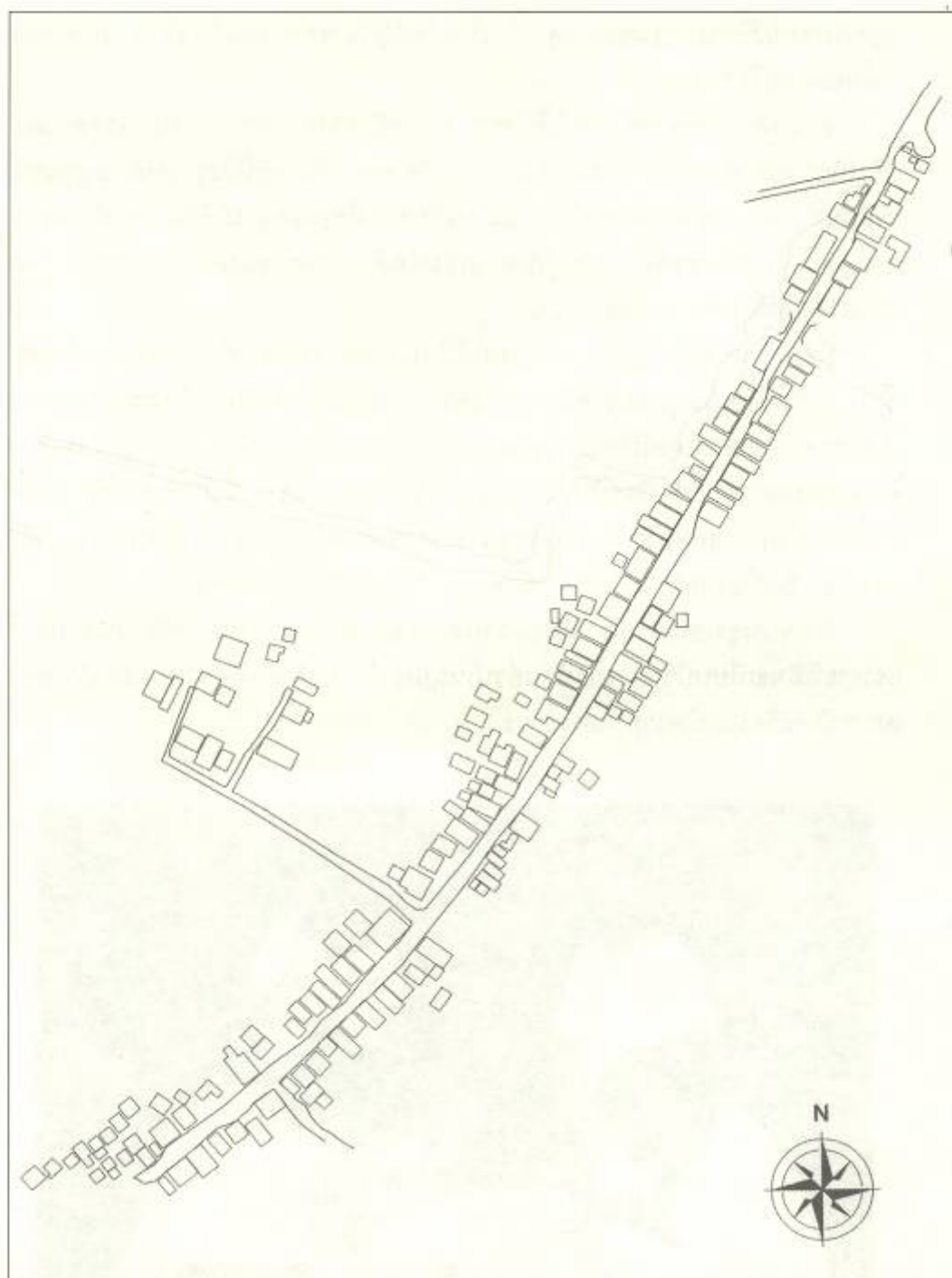
“บุคคลขยันดีเด่น” ชุมชนผาสุกนี้ เดิมจัดอยู่ในเขตตำบลเชียงพิณ ภายหลังเปลี่ยนมาอยู่ในตำบลนาดี

นางแหว ไตรทิพย์ เล่าให้ฟังว่า ในราวปี 2516-2517 กรมทางหลวงมาแจ้งให้ชาวบ้านย้ายออก ชาวบ้านบางส่วนก็ย้ายออกไปอยู่ที่อื่นๆ เช่นไปอยู่ชุมชนโพธิ์ทองบ้าง กลับบ้านนอกบ้าง แต่คนที่ยังอยู่ก็รวมเงินกันให้ตัวแทนนั่งรถเข้ากรุงเทพฯ เพื่อขอเข้าพบนายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น จนทำให้ได้อยู่ที่เดิมมาจนถึงทุกวันนี้

ต่อมาในปี พ.ศ. 2536 เทศบาลได้เข้ามาดูแล โดยจัดให้ชุมชนผาสุกเป็นเขตเมือง ยกระดับเป็นชุมชนเมื่อปี พ.ศ. 2537 และได้มีการเลือกตั้งประธานชุมชนในปี พ.ศ. 2539 โดยทำหน้าที่ดูแลชาวบ้านในชุมชน ซึ่งประธานชุมชนคนแรกคือนายสุรพล อุปรีย์ ปัจจุบัน คือ นายอำพร ช่วยคำฐ ซึ่งในระหว่างปี 2538 มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ โดยคุณแม่พวงเพชร ดวงมาลัย จากเครือข่ายออมทรัพย์ชุมชนเมืองอุดรธานี เข้ามาชักชวนชาวบ้านให้เข้ามารวมกลุ่ม

ปัจจุบันชุมชนผาสุก มีประชากรประมาณ 1,600 คน 203 ครัวเรือน (เฉพาะที่มีทะเบียนบ้าน) ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง ค้าขาย และเก็บขยะสภาพบ้านเรือนไม่มีความมั่นคงถาวร

ผังชุมชนผาสุก

บ้านมั่นคงชุมชนพาสุก

หลังจากที่ผู้แทนชุมชนได้ร่วมประชุมเรื่องโครงการบ้านมั่นคงแล้ว ก็ได้กลับมาทำความเข้าใจกับชาวชุมชน โดยมีเทศมนตรีเข้ามาร่วมพูดคุยเรื่องนี้ด้วย ทำให้ความเข้าใจของชาวชุมชนชัดเจนมากยิ่งขึ้น

บุญจันทร์ ไทยสารคราม ประธานชุมชนเล่าให้ฟังว่า ความคิดเห็นของชุมชนยังคงแตกต่างกันออกเป็น 2 แนวทาง มีทั้งที่เชื่อมั่นและยังไม่แน่ใจในโครงการ แต่การดำเนินการก็ยังคงเดินต่อไป โดยชวนชาวชุมชนที่สนใจเกี่ยวกับโครงการเข้ามาร่วมทำความเข้าใจเพิ่มเติม รวบรวมสมัครพรรคพวกได้ประมาณ 50 คน โดยทุกคนร่วมกันคิดถึงเรื่องการทำกลุ่มออมทรัพย์ ได้มีการออมกันคนละ 50 บาท ต่อเดือน ต่อมาบางคนรู้สึกว่าการเก็บเกินกว่ากำลังรายได้ที่มีอยู่ จึงขอเปลี่ยนแปลงเป็นรายวันๆ ละ 10 บาทบ้าง 25 บาทบ้าง ซึ่งแม้การรวมเงินในแต่ละเดือนจะมีจำนวนน้อยกว่าการเก็บออมเป็นรายวัน แต่ชุมชนก็รู้สึกว่าการจ่ายแต่ละวันเพียงวันละ 10 บาทนั้นเป็นจำนวนเงินที่ไม่มากเกินไปกับกำลังที่มี การออมรายวันของชุมชนเริ่มกันเมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2546 ตอนนี้มีเงินออมอยู่มากกว่า 30,000 บาทแล้ว สมาชิกมีทั้งหมด 134 คน

“ในการเก็บเงินออมนั้น เราจะแบ่งออกเป็น 3 คຸ່ม คือ คຸ່มสะพานซึ่งอยู่ต้นถนน คຸ່มกลางซึ่งเป็นที่ทำการกลุ่ม และ คຸ່มปลายถนน ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการเก็บเงิน โดยผู้รับผิดชอบแต่ละคຸ່มจะต้องเก็บเงินมาส่งที่คຸ່มกลาง จากนั้นก็จะรวบรวมเงินทั้งหมดไปฝากธนาคาร 10 วันต่อครั้ง เพื่อเป็นเงินสร้างบ้านของเรา” นางวิไลวรรณ จันทรทอง เลขาธิการกลุ่มออมทรัพย์กล่าว

ในช่วงนี้ชุมชนยังไม่ได้พูดคุยกันเรื่องแบบบ้านแต่ขอที่จะออมทรัพย์กันก่อน โดยมีการคุยกันถึงเรื่องที่ดินว่าจะขออยู่ในที่ดินใกล้กับที่เดิม ซึ่งห่างออกไปประมาณ 200-300 เมตรเท่านั้นเป็นที่ดินของเอกชน (บริษัทโตโยต้า)

สำหรับคนทำงานเรื่องบ้านมั่นคงหรือที่เรียกว่า “กลุ่มทำงานบ้านมั่นคง” มีจำนวน 9 คน ซึ่งเป็นผู้ประสานงานหลักในเรื่องนี้ ได้มีการแบ่งหน้าที่กันทำ โดยมีนายบุญจันทร์ ไทยสารคราม เป็นประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อโครงการบ้านมั่นคง

ล่าสุด ทางชุมชนได้เสนอให้ทางเทศบาลนครอุดรธานีช่วยดำเนินการจัดหาที่ดินแปลงใหม่ให้กับชาวชุมชน สำหรับใช้เป็นสถานที่จัดสร้างโครงการบ้านมั่นคงสำหรับชาวชุมชนผาสุก แต่เนื่องจากมีข้อติดขัดบางประการ ทำให้ทางเทศบาลยังไม่สามารถดำเนินการจัดหาที่ดินแปลงใหม่ให้ได้ ซึ่งอาจจะต้องใช้เวลาอีกพอสมควรกว่าจะเริ่มดำเนินการได้

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าขณะนี้การดำเนินการจัดหาที่ดินแห่งใหม่ยังไม่มีความสำเร็จ แต่ชาวชุมชนก็ได้ดำเนินการในส่วนที่สามารถทำได้ก่อน เช่น การระดมการออมทรัพย์เพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัย และเตรียมร่วมกันออกแบบบ้านสำหรับที่จะทำการสร้างเป็นบ้านมั่นคงในอนาคต โดยจะดำเนินการล่วงหน้าไปก่อน และนอกจากนี้แล้ว หากมีกิจกรรมใดๆ ที่สามารถทำได้ ชาวชุมชนก็จะร่วมกันดำเนินการไปก่อน จนกว่าทุกอย่างจะมีความชัดเจนขึ้น

ความเป็นมา

คุณยายบุญมี สุธิประภา เล่าให้ฟังว่า ย้ายจากบ้านนอกพร้อมสามี และลูกๆ เข้ามาอยู่บริเวณนี้เมื่อ 50 กว่าปีก่อน สมัยนั้นยังไม่มีบ้านคนอยู่เลยแม้แต่หลังเดียว มาอยู่เป็นหลังแรกโดยสร้างกระต๊อบอยู่บริเวณริมหนองน้ำ สามีก็ไปตีบสามล้อ ส่วนยายก็อยู่บ้านเลี้ยงลูก เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ จับปลาในหนองมากิน

บริเวณนี้เดิมเป็นที่ตั้งของเตาเหล็ก จึงเรียกกันว่า “หนองเตาเหล็ก” ต่อมามีคนเข้ามาอาศัยเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อ 20 ปีก่อน มีการสร้างโรงเรียนอาชีวะ ก็มีการไล่ชาวบ้านออกมาอยู่บริเวณหนองเตาเหล็ก ทำให้มีคนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น ปัจจุบันมีถึงร้อยกว่าครอบครัวที่อยู่รอบหนองเตาเหล็ก

ที่ดินรอบๆ หนองเตาเหล็กเป็นที่สาธารณะ ชาวบ้านอาศัยอยู่โดยไม่มีหลักประกันใดๆ ทางเทศบาลนครอุดรธานีได้เข้ามาสนับสนุนด้านสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา และออกทะเบียนบ้านชั่วคราวให้

การทำกิจกรรมในชุมชน

อาชีพหลักของชุมชนส่วนใหญ่ คือ อาชีพรับจ้าง ถีบสามล้อ หรือเป็นลูกจ้างในห้างร้านต่างๆ ซึ่งรายได้ที่ได้รับก็ไม่ค่อยจะเพียงพอสำหรับค่าอยู่ค่ากินในแต่ละวัน ทำให้เกิดปัญหาการกู้หนี้ยืมสิน ทั้งที่เป็นหนี้ในระบบและนอกระบบ

- **กิจกรรมพัฒนาหนองเตาเหล็ก**

ที่ผ่านมาได้มีการร่วมกันของคนในชุมชนทำงานบุญในเทศกาลหรือประเพณี และยังมีกิจกรรมการรวมกลุ่มของชุมชนที่สำคัญอีกหนึ่งกิจกรรม คือ การพัฒนาหนอง ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ชาวบ้านได้มาร่วมกับทางเทศบาลรักษาความสะอาดหนอง รักษาไม้และสิ่งแวดลอมรอบข้าง ทั้งนี้ในอดีตหนองน้ำมีสัตว์น้ำปูปลาพองหาอยู่หากินได้อย่างสบาย ภายหลังน้ำเน่าเสียจนสิ่งมีชีวิตไม่สามารถอาศัยอยู่ได้ ไม่สามารถนำน้ำมาใช้ดื่มกินหรืออุปโภคได้เลย ปัจจุบันสภาพน้ำดีขึ้นในระดับหนึ่ง ซึ่งเป็นผลจากความร่วมมือของชาวบ้านในการพัฒนาหนองน้ำร่วมกัน

- **กลุ่มผู้สูงอายุ** ซึ่งกิจกรรมของกลุ่มผู้สูงอายุส่วนใหญ่เน้นเรื่องการสร้างเสริมสุขภาพอนามัย การสนทนากัน ซึ่งผู้ที่จะเข้ากลุ่มต้องจ่ายเงินเพื่อใช้เป็นเงินดำเนินการของกลุ่ม โดยเริ่มต้นที่ 120 บาท ซึ่งเงินนี้จะนำไปใช้ในการจัดหาอุปกรณ์กีฬาสำหรับผู้สูงอายุได้นำไปใช้เพื่อ

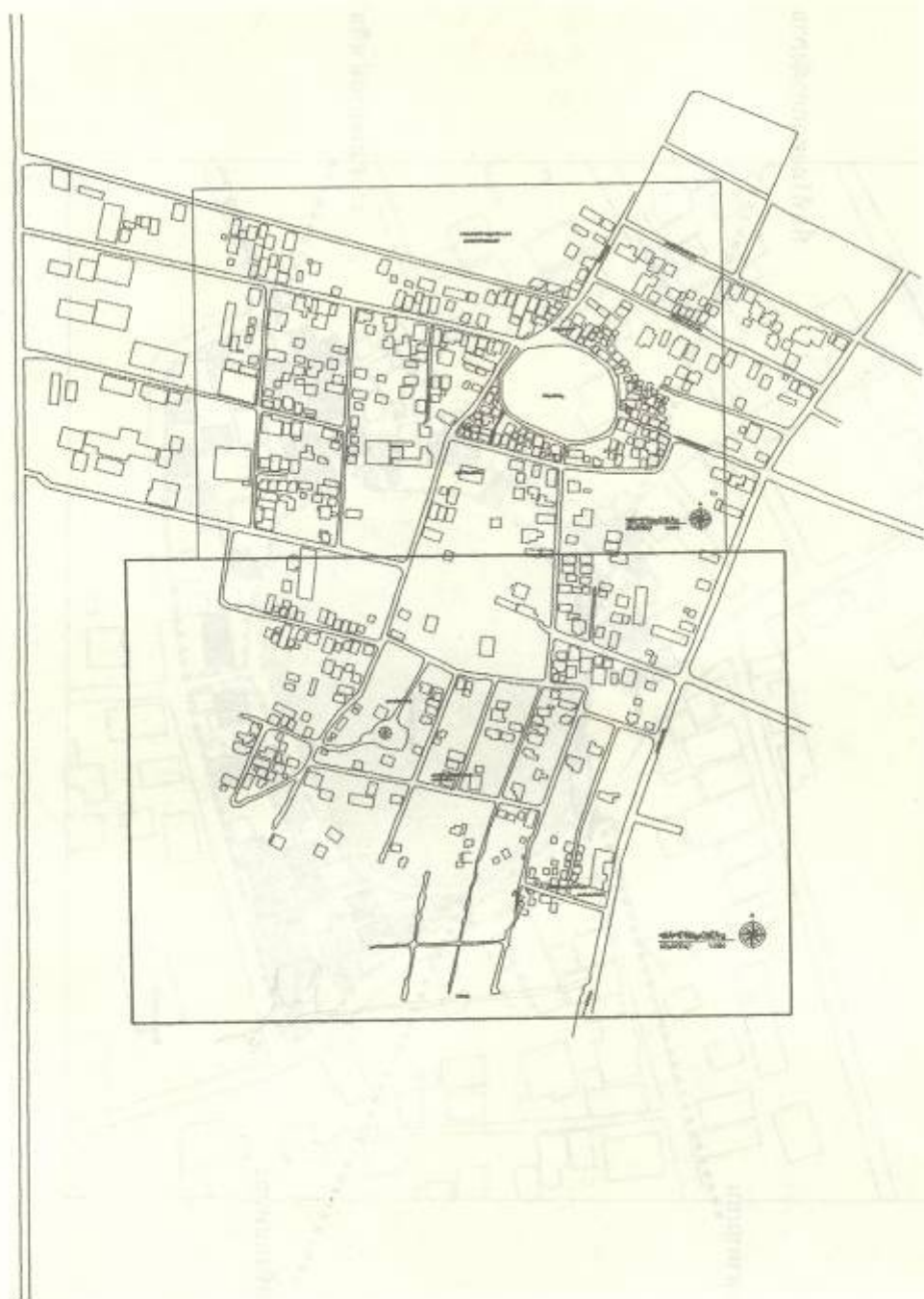
การออกกำลังกาย การจัดซื้อน้ำดื่มของกินไว้สำหรับสมาชิก นอกจากนี้ยังมีการทำอาชีพร่วมกัน ได้แก่ การทอเสื่อ การทอผ้าไหมหรือการทำไม้กวาดร่วมกัน ตลอดจนมีการจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกซึ่งเป็นผู้สูงอายุในชุมชนด้วย ทำให้ผู้สูงอายุเกิดคุณค่าและมีความมั่นคงในชีวิตมากขึ้น

- **กลุ่มออมทรัพย์** เป็นอีกกลุ่มกิจกรรมหนึ่งที่มีการเริ่มขึ้นเมื่อปี 2539 โดยการสนับสนุนของพชม. ปัจจุบันมีสมาชิกถึง 103 คน โดยสมาชิกเข้ามาออมกันคนละ 20-50 บาท ปัจจุบันมีการขยายกลุ่มการออมออกไปถึง 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเจริญพัฒนา กลุ่มสมุนไพร่ไทย กลุ่มหนองเตาเหล็ก และกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน
- **กลุ่มอาชีพ** เป็นความภาคภูมิใจของชุมชนอีกกลุ่มหนึ่ง เพราะชุมชนสามารถผลิต “สมุนไพร่ไทย” ที่มีคุณภาพ จนสามารถผ่านการประกวดในหลายเวทีในโครงการ OTOP ตามนโยบายของรัฐบาล

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มสานตะกร้า และทำหมวก ซึ่งเป็นกลุ่มอาชีพเสริมของชุมชน

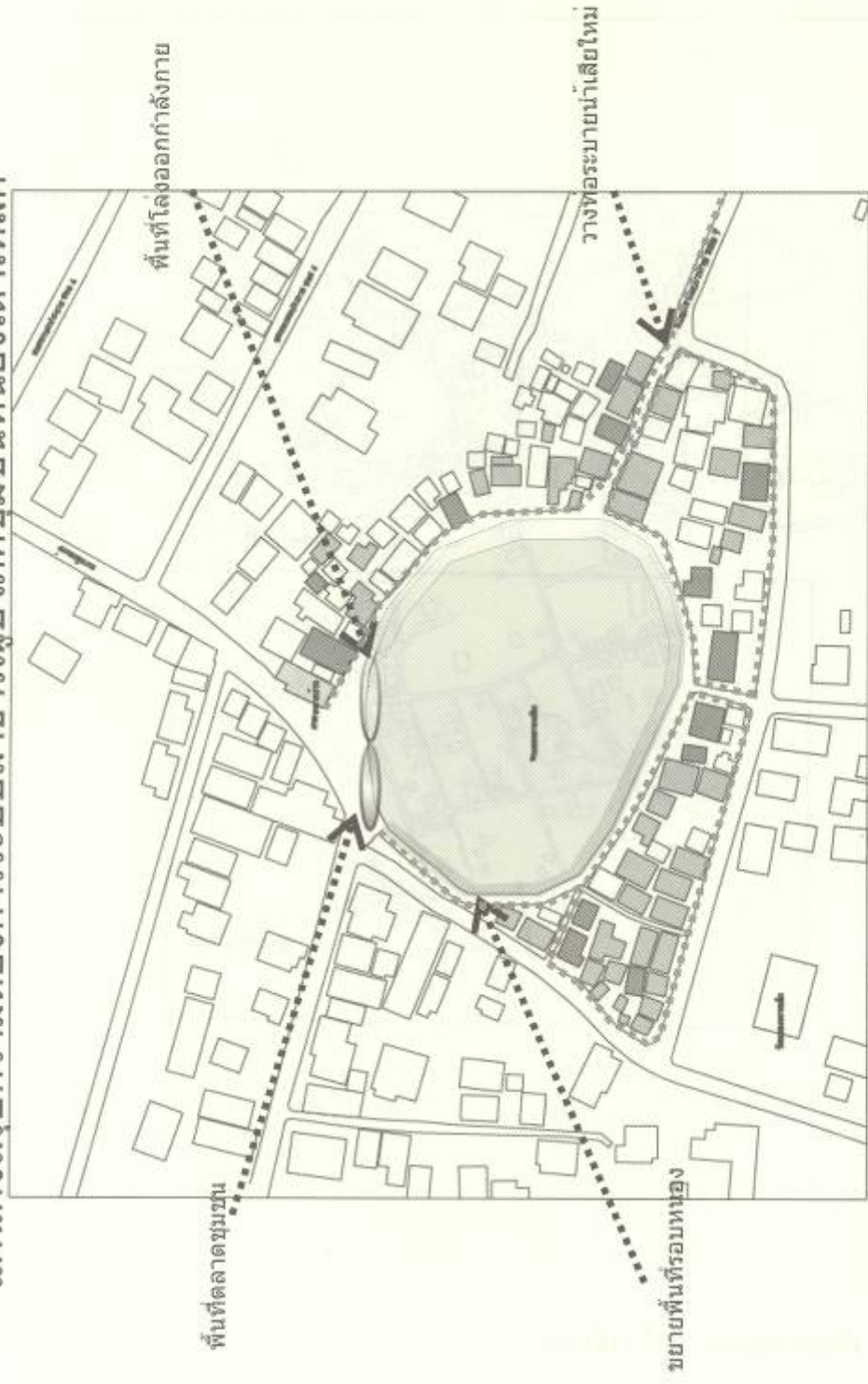
“กิจกรรมที่ทำร่วมกัน
ของผู้สูงอายุได้แก่
การทอเสื่อ
การทอผ้าไหม
หรือการทำไม้กวาด
ตลอดจนมีการจัดสวัสดิการ
ให้แก่สมาชิกซึ่งเป็นผู้สูงอายุ
ในชุมชน
ทำให้ผู้สูงอายุเกิดคุณค่า
และมีความมั่นคงในชีวิตมากขึ้น”

ผังชุมชนหนองเตาเหล็ก (ผังเก่า)

แผนผังสรุปความต้องการระบบสาธารณูปโภคชุมชนหนองเตาเหล็ก

ผังชุมชนหนองเตาเหล็ก (ผังใหม่)

บ้านมั่นคงหนองเตาเหล็ก

ก่อนหน้านี้ชุมชนยังไม่เข้าใจ “บ้านมั่นคง” ภายหลังที่มีเจ้าหน้าที่ลงพื้นที่ไปร่วมพูดคุยทำความเข้าใจกับชุมชน ชาวบ้านจึงเกิดความรู้ความชัดเจนมากขึ้น จึงเกิดความต้องการอยากปรับปรุงบ้านและพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยการอยู่ในที่ดินเดิมที่ตนเคยอยู่ ซึ่งกระบวนการสร้างบ้านมั่นคงของชุมชนหนองเตาเหล็กนั้นได้ร่วมกันทำเป็นขั้นตอนดังนี้ คือ

1. การทำความเข้าใจกับชาวชุมชน โดยผู้นำชุมชนที่เข้าใจโครงการอันเนื่องจากการเข้าไปฟังการชี้แจงโครงการร่วมกับเจ้าหน้าที่จาก พอช. และเทศบาลร่วมชี้แจงถึงความเป็นมาของโครงการให้กับชาวชุมชนได้รับรู้
2. มีการตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัย โดยชาวชุมชนมีความเห็นว่ากลุ่มออมทรัพย์เดิมในชุมชนก็มีอยู่ถึง 4 กลุ่มแล้ว จึงได้พัฒนากลุ่มออมทรัพย์สมุนไพรไทยเป็นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัย โดยเปิดให้ชาวชุมชนได้เข้ามาออมเพื่อที่อยู่อาศัยร่วมกัน ซึ่งปัจจุบันมีสมาชิกประมาณร้อยกว่าคน

3. การคิดแผนพัฒนาร่วมกัน โดยชาวชุมชนต้องการจะอาศัยอยู่ในที่ดินเดิมในลักษณะที่มีความมั่นคงและมีหลักประกันกว่าที่เป็นอยู่ จึงมีความคิดในการพัฒนาที่อยู่อาศัยให้เป็นระบบ ควบคู่ไปกับการพัฒนาหนองเตาเหล็กร่วมกับทางเทศบาล เพื่อให้กลับฟื้นคืนสภาพสดใสรื่นมาอีกครั้งหนึ่ง โดยทางสถาปนิกชุมชนได้ลงพื้นที่จัดทำผังเดิม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้พัฒนาไปสู่การปรับปรุงชุมชนใหม่ต่อไป

4. การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค ชุมชนหนองเตาเหล็ก มีชาวชุมชนอาศัยอยู่รอบๆ หนองจำนวน 98 หลังคาเรือน และเข้าร่วมโครงการบ้านมั่นคงทั้งหมด นอกจากนี้ยังมีชาวชุมชนที่อาศัยอยู่รอบนอกอีกจำนวน 38 หลังคาเรือนเข้าร่วมโครงการด้วย ทำให้มีผู้เข้าร่วมโครงการบ้าน

มั่นคงทั้งสิ้น 136 หลังคาเรือน มีประชากรผู้ได้รับประโยชน์จำนวน 544 คน โดยมีการรื้อทำใหม่ 20 หลัง ส่วนที่เหลืออีก 116 หลัง เป็นการปรับปรุงบ้านใหม่ในที่เดิม จากนั้นได้เสนอขอการสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคภายในชุมชนจาก พอช. จำนวน 3,000,000 บาท โดยต่อมาทาง พอช. ได้อนุมัติงบประมาณให้ชาวชุมชนจำนวน 120 หลังคาเรือน ละ 25,000 บาท สำหรับนำมาพัฒนาระบบสาธารณูปโภค เช่น การถมดินตามบ้านเรือน การทำท่อระบายน้ำ ซึ่งได้ทำเสร็จไปแล้วบางส่วน โดยการถมดินนั้นชาวชุมชนช่วยกันทำ แต่การทำท่อระบายน้ำนั้น ได้มีการจ้างผู้รับเหมาเข้ามาดำเนินการ และในช่วงต่อไปจะมีการสำรวจระบบไฟฟ้า ระบบประปา เพื่อจะทำใหม่ทั้งระบบ นอกจากนี้ยังจะมีการพัฒนาตลาดขนาดเล็กภายในชุมชน และจัดสร้างลานกีฬาอเนกประสงค์ขึ้นภายในชุมชนด้วย

5. การออกแบบบ้าน โดยชาวบ้านได้ร่วมกันคิดและออกแบบร่วมกับสถาปนิกจากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ทำให้ได้แบบบ้านที่ชาวชุมชนต้องการ 2 แบบ คือ บ้านเดี่ยวชั้นเดียวกับบ้านเดี่ยว 2 ชั้น ซึ่งชาวชุมชนจะเลือกแบบบ้านตามใจชอบและสามารถปรับแต่งได้ตามความเหมาะสม ส่วนขนาดของบ้านนั้นขึ้นอยู่กับรายได้และความสามารถของแต่ละครอบครัว
6. การถอดแบบบ้าน โดยชาวชุมชนทำร่วมกับสถาปนิก เพื่อให้ได้ราคาที่เหมาะสม และตรงกับความต้องการของชาวชุมชนอย่างแท้จริง รวมทั้งจะมีการสืบราคาวัสดุก่อสร้างจากร้านค้าต่างๆ เพื่อนำมาเปรียบเทียบราคา ก่อนที่จะตัดสินใจว่าจะดำเนินการสั่งซื้อวัสดุจากร้านใด

นางสำรวย จำยกระโทก เภรัญญิกกลุ่มออมทรัพย์สมุนไพรไทย กล่าวว่า ตอนนี้กำลังเสนอเรื่องขอสินเชื่อที่อยู่อาศัยจาก พอช. เพื่อนำสินเชื่อมาสร้างที่พักอาศัย โดยรอบแรกจะมีการทำบ้านมั่นคงนำร่องก่อน 30 หลัง จากนั้นก็ค่อยๆ ทอยสร้างจนกว่าจะเสร็จทั้งหมด ซึ่งขณะนี้บางหลังก็มีการรื้อและมีการปรับปรุงบ้านไปบ้างแล้ว โดยใช้ทุนตัวเองออกไปก่อน รอจนกว่าจะได้สินเชื่อ จึงจะลงมือสร้างอย่างเต็มที่

สำหรับทิศทางในอนาคตนั้น หลังจากดำเนินโครงการบ้านมั่นคงเสร็จสิ้นแล้ว ทางชุมชนก็จะทำการขุดลอกหนองครั้งใหญ่ จะทำลานกีฬาอเนกประสงค์สำหรับให้ ชาวชุมชนได้ออกกำลังกาย จัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อเป็นกองทุนสวัสดิการ ของชุมชน และการสร้างอาชีพในชุมชน เพื่อให้ชาวชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น

“แต่ก่อนไม่มีใครเชื่อว่าชุมชนนี้จะสามารถพัฒนาได้ แต่พอจบพัฒนาระบบ สาธารณูปโภคลงมา ก็ทำให้ชาวชุมชนเกิดความมั่นใจว่าชาวชุมชนสามารถทำได้ กระบวนการทำงานบ้านมั่นคง ทำให้ชาวชุมชนเกิดการรวมตัวกันทำงานอย่างเป็น ระบบ ไปไหนไปด้วยกัน ทำอะไรก็ทำร่วมกัน ทำให้เกิดความสามัคคี ซึ่งแต่ก่อน จะต่างคนต่างอยู่ แต่เดี๋ยวนี้มีการรวมตัวกัน ช่วยเหลือกัน นอกจากนี้แล้วยังทำ ให้ชาวบ้านรู้จักประหยัดอดออม มีเป้าหมายชีวิตที่ชัดเจน มีการดูแลรักษาสิ่ง แวดล้อมในชุมชน และในอนาคตคาดหวังว่าชาวชุมชนจะได้ที่อยู่อาศัยและมีอนาคต ที่มีความมั่นคง” นางสาวรยกล่าว

“

วิธีการดำเนินงานในโครงการบ้านมั่นคง
ของจังหวัดอุดรธานีจะเป็นและให้ความสำคัญ
กับชุมชน ไม่เน้นหรือยึดโยงอยู่กับกรรมการ
ชุมชนเดิม เพราะมีความต้องการจะสร้างคน
ทำงานใหม่ๆ ขึ้นมา มีการใช้อาสาสมัครมาทำงาน
กับชุมชนในกระบวนการต่างๆ เช่น การสำรวจ
ข้อมูลชุมชน การเจรจาเรื่องที่ดิน ซึ่งสิ่งสำคัญ
ที่เกิดขึ้นตลอดทุกกระบวนการคือ ชาวบ้านจะมา
ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์

”